

Sõjaasjanduse ajakiri

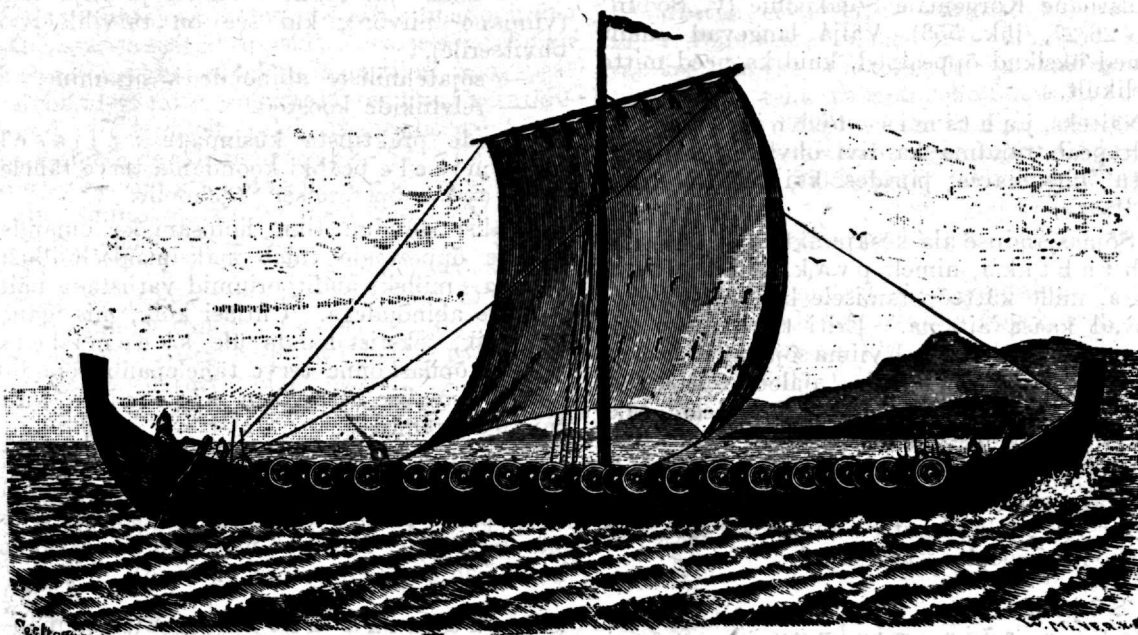
SÕDUR

№ 29.

Laupäeval, 10. juulil 1926.

VIII aastakäik.

VIIKINGITE LAEV,

MIS REKONSTRUEERITUD GOKSTADIST, NORRAS, LEITUD VIIKINGITEAEGSE LAEVA KERE JÄRELE. SARNASED PIDID OLEMA KA MUISTSETE EESTLASTE LAEVAD, MILLEDEGA KÄIDI SÕJARETKEDEL.

SISUSTIK: N. Reek: Meie kaitseväge juhtiva koosseisu — ohvitseride — kasvatus ja väljaõppe alalt. — A. N.: Mõni sõna meie sideklassist. — Mag. H. Moora: Eestlaste sõjaline kultuur muistsel iseseisvusajal. (Lõpp). — Vabaduse Risti kavalerid: veltveebel Karl Lipand ja van-allohv. Gustav Carlson. — —si.: Mõnda osade väljaõpetamisest. — R. M.: Sõda landeswehriiga Bermond'ti valgustusel. — Kr-m.: Kõvemaid sidemeid sõjaväe ja rahva majanduse vahel. — T.: Kerge suurtükiväe rivi-määrustikust — Allohvitser: Tervitamisest nooremate ja vanemate vahel. — A. T.: Tartumaa laulupeo puhul. — Tshehho-Slovakkia lenduri kpt. Stnovsky lend läbi Euroopa Aafrikasse ja tagasi. — Kaitseväge elu. E. Ms.: Nurgakivi panek Lõuna-Eesti vabastajate mälestussambale Tartus. — Male.

Meie kaitseväge juhtiva koosseisu — ohvitseride — kasvatus ja väljaõppe alalt.

N. Reek.

III.

Sõjakool.

II. Üksikute ainete ja alade õpetamine.

A. Sõjaasjanduse ala.

Sõjaasjandust käsitatavate õppeainete gruppemise kava Sõjakoolis üldiselt on sarnane Kõrgemale Sõjakoolile (v., „Sõdur“ Nr. 26/27, lhk. 553). Välja langevad ainult mõned üksikud õppeained, kuid ka need mitte täielikult.

Näiteks, juhtimise tehnikat praktiliselt peab tundma ka rivi ohvitser, muidugi sootui kitsamates piirides, kui kindralstaabi ohvitser.

Sõjaasjanduse ala keskpunkti ka Sõjakoolis jääb taktika, nimelt praktiline taktika, mille kätteõpetamisele kõik teised alad peavad kaasa aitama. Eriti tihedasse ühendusse taktika alaga peab viima sõjakunsti ajaloo, Ilmasõja ja Vabadussõja ajaloo õpetamise, mille tagajärjel üldine õppetöö süsteem taktika ala õpetamisel jääb sarnaseks nagu see on käsitatud „Sõduris“ Nr. 26—27, lhk. 554—555.

Järgnevas võtan arutusele mõned eriküsimused, mis ei olnud mitte puudutatud Kõrgema Sõjakooli õppeala vaatlemisel.

1. Sõjakunsti ajalugu ja Ilmasõja ajalugu.

Sõjakunsti ajaloo programm tuleb tublisti kärpida, eriti vanema sõjakunsti ajaloo (enne Napoleoni) arvel. Kadettide õpetamisel üldine sõjakunsti ajalugu tervelt tuleb võtta läbi nooremas spetsiaalklassis selleks, et viimane õppeaasta pühendada täielikult Ilmasõja ja Vabadussõja ajaloo uurimisele. Viimased kaks moodustavad aluse taktika ala õpetamisele. Vastavalt sellele põhjalikult tuleb reformeerida ka senine ajaloo õpetamise viis, kus peatahelepanu oli pöördud sündmustiku kirjeldamisele kronoloogilises järjekorras väga puudulikkude

näitlikkude abinõude kaasabil. Eriti rivi-ohvitserile sõjakunsti ajalugu, kuid veel enam Ilmasõja ja Vabadussõja ajalugu on eluliselt huvitav just tema nõndaütelda kasutusosas, nimelt:

- teatud lahingu ettevalmistus,
- tema juhtimine — rindel ja selja taga (viimane niivõrd, kui see on tarvilik rivi-ohvitserile),
- sõjatehniliste abinõude kasutamine,
- relvliikide koostöö.

Nende praktiliste küsimuste väljaselgitamiseks peabki koondama terve tähelepanu ajaloo õpetamisel Sõjakoolis.

Välise sündmustiku hõlpsamaks omandamiseks õppetunde tuleb maksimaalselt illustreerida, milleks auditoriumid varustada näitlikkude abinõudega. Ühtlasi kõik, mis iganes võimalik, tekstist kanda üle skeemidele, millega õpilaskonna terve tähelepanu koondub teatud sõjalise ettevõtte sisemise külje tundmaõppimisele.

Vabadussõja ajaloo õpetamisel Sõjakoolis on eestkätt kasvatuslik tähtsus. Samalt seisukohalt peab võtma ka neid sõjaajaloolisi sündmusi, mis arenesid meie kodumaa pinnal kuni Põhja sõjani (juure arvatud).

2. Taktika ala oma sisult jaguneb järgmiselt:

Relvliikide taktika: jala-, kahur-, ratsa- ja lennukiväe tundmaõppimine ja kasutamine. Ühenduses nendega: sõjainsenerilised abinõud ja maastiku organiseerimine, mitmesuguste sõjatehniliste abinõude ja abivägede kasutamine (side, gaasikaitse, söomusväed j. n. e.).

Üldine taktika: relvliikide koostöö ja juhtimine ühenduses seljataguse teenistusega neis piirides nagu see on tarvilik rivi-ohvitseridele.

Instruktoriline osa: kus tulevasele juhile õpetatakse kätte, kuidas ta peab õpetama

välja taktikaliselt seda üksust, mille juhtimisele ta ette valmistatakse.

Nagu näeme, taktika ala oma sisult on laialdane õppeala, mis oma käsitamiseks vajab paljude õppejõudude koostööd. Kõigi nende tegevust peab ühtlustama vanem juhataja taktika alal, kelle kohused ja vastutuse määrab kindlaks õppeasutuste ülem.

Üldine õppemeetod taktika ala õpetamisel v. „Sõdur“ nr. 26/27.

Põhimõttelikult tuleb asuda seisukohale, et üldse õppemeetod Sõjakoolis oma põhijoontes sarnaneb Kõrgemale Sõjakoolile. Seega ka siin õppetöö peatum on praktiline väljaõpe, näitlikkude ja õpilaste poolt iseseisvalt lahendatavate ülesannete kaasabil. Ainult, pidades silmas õpilaskonna nõrgemat ettevalmistust, tuleb ettevalmistavat perioodi pikendada iseseisvate ülesannete arvel. Muidugi muutub ka ülesannete iseloom.

Ka sõjatehnika — relvad, tehnilised abinõud, abiväed kõigis osades — tuleb rajada täiesti praktilisele alusele. Seda teostatakse: materjaalosa tundmaõppimine selleks sisse seatud õppeklassides, ja sõjatehnika kasutamine kaartidel ja maastikul koos paarlvliikidega mitmesuguste lahingülesannete täitmisel. Peamiselt tuleb rõhutada sõjatehniliste abinõude tähtsamate tehniliste omaduste praktilist tundmist ja väljaselgitamist, kuidas need omadused mõjutavad nende taktikalist kasutamist. Et see side tehnika ja taktika vahel oleks õpilastele päevaselge, ta peab neid abinõusid ise õppima tundma tegelikult. Midagi ei tohi siin võtta palja usu peale, pähetuupimisega raamatust või loengust.

Samasugustel põhimõtetel sünnib ka sõjainseneriliste abinõude kätteõpetamine — maastiku organiseerimine. Töö algab mitmesuguste lihtsamate kaitseehituste elementide tundmaõppimisega insenerilisel õppeväljal, mida ka Sõjakool peab endale valmistama ise. Edasi järgneb koos taktikaga positsioonide valik ja nende organiseerimine ühes tööde arvestusega.

Præguse nõndanimetatud rivilise ettevalmistuse peab viima kindlasse ühendusse taktika ala õpetamisega. See ei ole mitte raske, sest selged piirjooned siin on tõmmanud meie lahingueeskirjad. Taktika alasse kuulub kõik see, mis käsitleb lahingulist tegevust; jalaväe suhtes see on meie jalaväe eeskirja II osa. Riviala moodustab seega väljaõppe rivi ja lahingdrill — jalaväe eeskirja I osa. Muidugi see ei tähenda mitte, et Sõjakooli rivijuhte sugugi ei või ära kasutada lahingutegevuse kätte-

õpetamiseks neile alluvatele üksustele. Kahtlemata seda tuleb teha, ja palju tõsisemalt ja plaanikindlamalt, kui seda on tehtud senini, sest riviüksuste lahingutegevus maastikul on ju kõige tõsisem ja elulisem osa taktikast. Seni see töö oli jäetud ainult riviohviteride hoolde. Tulevikus see osa taktika õpetamisest peab saama taktika ala juhataja peatähelepanu esemeks. Tema läbivõtmiseks kasutatakse ära kõikide taktika õpetajate ja rivijuhtide kaasabi. Seega taktikalise õppetöö tsentrumisse asetatakse praktiline taktika maastikul: a) individuaalne, kus töötatakse gruppina iga õpilasega eraldi ja b) tegelik riviüksuste juhtimine — ühes lahingulaskmisega või ilma selleta vastavalt ülesande iseloomule.

3. Suurtükiasjanduse õpetamine Sõjakoolis tuleb rajada samuti võimalikult tegelikule, praktilisele alusele. Eesmärgiks on:

a) Anda jalaväe juhtidele selge ja konkreetne ettekujutus kahurist kui relvast, tema võimetest, kuidas teda lahingus kasutatakse jalaväe abistamiseks ja kuidas teda tarbekorral teha kasutamiskõlbmatuks.

b) Anda üldine arusaamine praegusaja kahurväe laskemeetoditest ja kahurväe kasutamise viisidest (taktika), et jalaväe juht täpselt teaks, mida ta võib nõuda patarilt ja grupilt teatud aja jooksul teatud olukorras.

Kahurväe materjaalosa õpitakse tundma samuti vastavalt sisse seatud õppeklassis (pargis). Lasketeooria alal peale teoreetilise osa tuleb lahendada rida lihtsaid praktilisi ülesandeid. Hea kokkuvõtlik käsiraamat sel alal omab erilise tähtsuse.

Kahurväe kasutamise kätteõpetamine koos jalaväega sünnib üldtaktikaliste ülesannete lahendamisega.

Sv. administratsioon ja õiguse õpetus.

Sõjaväe administratsiooni õpetamise eesmärk on:

a) Välja selgitada praegusaja sõjaväe organisatsiooni, komplekteerimise ja tema tähtsamate eluavalduste: juhtimise, varustamise, väljaõppe ja majandamise põhialused.

b) Neist alustest välja minnes valgustada meie kaitseväesse puutuvaid samalaadilisi küsimusi.

c) Praktiliselt õpetada kätte noortele juhtidele rühma, kompanii, pataljoni ja iseseisva rügemendi majandusala — rahuajal ja sõjaajal. (Viimast niipalju kui see on vajalik teada kompaniitõlemal).

d) Praktiliselt õpetada kätte nende seadluste, määruste ja üldiste käsukirjade kasutamise, mida on vaja tunda rivi ohvitseril.

Punktide „a“ ja „b“ õpetamisel hea kokkuvõtlik ja täpne õpperaamat on palju tähtsam, kui kõik üldist laadi suusõnalised loengud, mis vigaselt üles kirjutatakse ja pärast unustatakse. Seega terve tähelepanu tuleb koondada eestkäit sarnase õpperaamatu kokkuseadmisele. Õpperaamatu olemasolul õppemeetod üldiselt sarnaneb sellele, mis käsitatud taktika ala õpetamisel.

Pea tähelepanu tuleb pöörda sellele, et käsitada tõesti põhimõttelikke küsimusi ja mitte piirduda faktiliste olukordade kirjeldusega kõigist riikidest ja aegadel. Et seda saavutada, administratsiooni õpetaja peab omama põhjalikke, modern teadmisi ja kogemusi sõjakunstiajaloo, taktikas ja juhtimise alal, töötades ühtlasi tihedas kontaktis nende alade õpetajatega.

Punktides „c“ ja „d“ on tegemist puht praktilise alaga. Selle õpetamine teostatakse eluliste, praktiliste ülesannete lahendamise, mis üldiselt sünnib samuti nagu taktika alal. Eeltingimuseks olgu, et kõik nõuetavad seadlused, käsukirjad, raamatute ja asjaajamise plangid jne. oleksid tegelikult klassis olemas mitmes eksemplaris.

Punkt „c“ viib administratsiooni ühtlasi kokkupuutumisse taktika alaga, mis pärast selle osa õpetamisel peab olema loodud tihe side mõlemate õpetajate vahel.

Õiguse õpetamise praktiline ülesanne on:

a) Kasvatada noort juhti austama seadust ja täitma tema nõudeid täpselt senikaua kui ta ei ole muudetud. Anda ühtlasi selge ettekujutus meie demokraatilisest riigikorrast, kodaniku üldistest kohustest ja õigustest ühenduses samalaadiliste küsimuste võrdlemisega teiste riikide suhtes.

b) Anda praktilisi oskusi maksvate seaduste ja seadluste käsitamiseks mitmesuguste tegelikkude küsimuste ja ülesannete lahendamisel. Eriti tarvilik on sõjaväe seaduste tegelik tundmine neil aladel, millega on tegemist rivijuhil oma teenistuse alal.

c) Anda praktilisi kogemusi, kuidas seda ala õpetada sellele üksusele, keda väeosas noor ohvitser asub juhutama. (Kodaniku kasvatamine).

Punkt „a“ õpetamisel põhipaneva tähtsusega on hästi kokku seatud õpperaamat, mille väljaandmisele õppeasutustel tuleb pöörata tõsiselt tähelepanu. Ilma sarnase kokkuvõtliku käsiraamatuta mingisugused loengud ei anna tagajärgi, sest nad ununevad varsti pärast eksamit. Punkt „b“ ja „c“ on praktilise

tähtsusega küsimused ja neid tuleb õpetada ka ainult praktiliselt. Punkt „b“ õpetamisel on tingimata nõuetav, et klass oleks varustatud tarvilikkude seaduste ja seadluste tekstidega. Paragrahvide pähetuupimisel ja meelespidamisel ei ole mõtet. Punkt „c“ õpetamisel tuleb konstrueerida rida praktilisi tunde, mis sünnib koos kasvatusala juhatajaga. Töö meetod üldiselt nagu kirjeldatud taktika ja kasvatusel.

Punkt „b“ õiguse õpetamise viib kokkupuutumisse administratsiooniga, mis pärast mõlemad ained moodustavad ühe ala. Administratsiooni õpetaja on ühtlasi selle ala vanem juhataja kõigi kohustega, mis vanema juhataja kohta ette olid nähtud taktika ala õpetamisel.

Sõjaväe kasvatus ja rivi ala.

Sõjalise kasvatusel tähtsamad ülesanded Sõjakoolis on järgmised:

a) Anda oma õpilastele kõigekülgne, põhjalik üldine ja sõjaline kasvatus, arendades neis omadusi, mis loetletud artikli algul.

b) Valmistada ette oma õpilasi teiste inimeste — meie sõdurite ja riviüksuste kasvatamise väeosades.

Punkt „a“ käsitleb seda kasvatustööd, mis teeb kool õpilaste eneste edasiarendamiseks vaimliselt, kehaliselt ja sõjaliselt. See töö teostatakse terve Sõjakooli pädagoogilise personali poolt nii teenistuses kui vabal ajal; temale aitab kaasa kooli sisemise elu korraldamine.

Selle tööga kasvatusalal võiks piirduda, kui Sõjakool valmistaks ette õpilasi sisseastumiseks järgmise kõrgemas õppeasutusse.

Kuid punkt „b“ sünnib kasvatustööd Sõjakoolis seadma laiemale alusele, teda muutes süstemaatiliseks õppealaks, mis jaguneb kahte ossa:

a) Anda õpilastele selge arusaamine (põhimõtted) selle kohta, mis tähendab kasvatada ja õpetada teist inimest-sõjaväelast, üksikult ja terveid üksusi.

b) Anda õpilasele praktilisi oskusi selle töö teostamiseks kõigil neil aladel, millega tuleb puutuda kokku noorel ohvitseril väeosas.

Mõlemad osad on tihedalt seotud üksteisega. Psühholoogia ja didaktika õpetamisega aavutame esimese. Kuid see on ikka ainult ettevalmistus tegelikule tööle, samuti nagu seda on teoreetiline osa taktika alal. Töö kõige tähtsama osa moodustab:

— praktiline pädagoogika ja mitmesuguste õppemeetodite tegelik kätteõpetamine;

— mitmesuguste näitlikkude abinõude valmistamine.

Sv. kasvatusala käsitamise põhijooned on järgmised:

1. Olemasolevatest õpperaamatutest õpetaja kaasabil omandatakse need põhimõtted, mis on tarvilikud kasvatustööks sõjaväes. Nende põhimõtete valgustamine sõjaajalooliselt, neid kooskõlla viies juhtide ja väeosade lahingulise tegevusega annab õpilastele konkreetse arusaamise kasvatustöö tähtsusest sõjaväes. Samuti ta saab selge ettekujutuse selle kohta, kuidas neid põhimõtteid kasutati mitmesuguses tegelikus olukorras.

Seega sõjaajaloo uurimine ka kasvatusalal on alusüks, millele rajatakse oleviku ja tuleviku töö sel alal.

2. Niipea kui teatud küsimustes põhimõtted ja meetodid on omandatud, algab kohe nende praktiline kasutamine. See sünnib praktilistel kasvatuse- ja õppetundidel, mis tulevad sisse seada järgmistele alade läbitöötamiseks:

kehalise kasvatusala: võimlemine, sport, välivõimlemine;

mooraalne kasvatus: kodumaa ja Vabadussõja ajalugu, kodumaatundmine, kodanikuõpetus, laul-muusika, propaganda — rahu- ja sõjaajal (vaenlase moraali hävitamine ja selle vastu töötamine meil);

sõjaline kasvatus: sõjaväe sisemine elu, distsipliin ja garnisoni teenistus;

sõjaline väljaõpe: taktika ala kõigi temale kuuluvate tähtsamate alajaotustega: relvade ja tehniliste abinõude tundmaõppimine, laskeasjandus, kaevumine, topograafia, üksiku sõduri ettevalmistus, jao-, rühma ja kompanii ettevalmistus.

Praktilised tunnid jagunevad: näitlikkudeks, mis antakse töö juhataja poolt ja iseseisvateks, mis annavad õpilased. Iga õpilaste poolt iseseisvalt antava tunni ees teatud alal käib näitlik tund tööjuhataja poolt. Peale selle vastavalt sellele, kelle õpetamiseks noort juhti ette valmistatakse, need tunnid jagunevad:

tunnid reameeste väljaõpetamiseks; tunnid allohvitseride väljaõpetamiseks; tunnid noormate ohvitseride teadmiste täiendamiseks (korraldatakse vanemate juhtidele); loengud, referaadid, diskussioonid, opponeerimine; praktiline propaganda, võtete läbitöötamine rahuaja oludes ja sõjatingimustes. Põhitingimused on: praktiline tund antagu sarnastes oludes ja olgu organiseeritud nii nagu seda tõenäoliktult õpilastel tuleb teha oma tulevases teenistuses.

Praktiliste tundide käik on lühidalt järgmine: õpilased on jaotatud gruppideks à 30—40 ühe õpetaja juhatusel. Õpilasele antakse üles teem, mis ta on kohustatud ette valmistama.

Ettevalmistus seisab: konsekti valmistamises teemi kohta, meetodilise kava valmistamises,

kus on näidatud, kuidas praktikant kavatseb tunni ette kanda, näitlikkude abinõude ja tarviliku sisseseade ettevalmistamises. Kõik ettevalmistustööd tegelikult kontroleeritakse, täiendatakse ja parandatakse tööde juhataja poolt enne tunni andmist. Igal üksikul juhtumusel peab visalt pidama kinni põhimõttest: ainult hästi ette valmistatud tund on õpetlik ja toob kasu nii praktikandile kui õpilastele.

Praktikant tegelikult tunni annab neile, kelle õpetamisele ta teatud tunnil ette valmistatakse. Arusaadav, et need praktilised tunnid algavad sellest perioodist, kus kadetti hakatakse valmistama ettejuhiks, see on teisest õppeaastast.

Tunnil pealtkuulajatena viibivad kõik grupi õpilased. Pärast tundi on õppeistung, kus tund läbi arutatakse. Töö juhataja peamiseks ülesandeks õppeistungil on kutsuda esile elavaid mõtteavaldusi tunni kohta ja suunida läbirääkimisi.

Õppeistangu käik märgitakse üles, millest tekib huvitav pädagoogiline materjal pärastiseks läbitöötamiseks.

Umbes samasugune on töökord ka referaatide, loengute ja diskussioonide läbitöötamisel.

3. Näitlikkude abinõude valmistamise alal praktiline pädagoogika peab andma järgmist:

— tutvustama õpilasi kõigi võimalikkude näitlikkude abinõudega, mis on kasulikud tarvitada meie kaitseväes sõjaliste ainete õpetamisel;

— õpetama õpilasi valmistamise neid lihtsamaid näitlikke abinõusid, mida väeosad võivad teha kodusel teel.

Ajajooksul kogemuste omandamisel sel alal on soovitatav kutsuda ellu S. ü. õppeasutuste juures lihtne töökoda, kus õpilastel on võimalik tutvuda kõigi tarvilikkude abinõudega ja nende valmistamistehnikaga.

Töö edu kasvatusalal on kindel, kui selle ala juhataja tõesti seisab aja kõrgusel. Selleks on tarvis:

a) Alaline ühendus kõigi teiste alade juhatajatega, sest meetodiline ja instruktoriline osa neil aladel võetakse läbi kasvatusala juhataja üldise kontrolli all. Kuna üks-kaks inimest sel alal ei suuda saavutada mõjuvaid tagajärgi, siis kõik õppejõud S. ü. õppeasutustes peavad olema kõige pealt praktikud-kasvatajad.

b) Alaline ühendus meie rivi väeosadega. Kasvatusala juhataja kasutab õppetöö vaheaegu selleks, et kohapeal õppida tunda kasvatustöö tingimusi meie väeosades. Häid tagajärgi annab ka nende vanemate rivijuhtide kogemuste

ärakasutamine, kes igal aastal komandeeritakse Sv. ü. õppeasutustesse oma hariduse täiendamiseks.

Eeltingimuseks edu saavutamiseks töös on: leidlikkuse, initsiatiivi ja eraalgatuse vaimu levitamine õpilaskonnas, mis äratav huvi ja avab laiad võimalused katselisteks uurimusteks.

Lõpukokkuvõttena kasvatusala kohta peab tähendama, et ta meil on alles veel sündimas, kuigi tegelikku kasvatustööd meie kaitseväes on tehtud juba aastaid. Selle nähtuse põhjusi tuleb otsida asjaolus, et senini meie juhtide ettevalmistustöö kasvatusalal on kandnud juhuslikku iseloomu ja on sündinud nagu iseenesest. Meie juhte ei ole veel teadlikult ette valmistatud teadlikkudeks kasvatajateks. Väljakujunenud võtteid ja kogemusi ei ole veel püütud koondada ja ümber töötada kindlateks meetoditeks. Seda peab aga, mida varem seda parem, tegema hakkama, kui tahame jõuda edasi meie kaitseväe kasvatustöös.

B. Üldhariduslikud ained.

Üldhariduslike ainetega õpetamise eesmärgiks on anda kadetile tütse, põhjalik üldine haridus umbes meie praeguse keskkooli programmi ulatuses.

Ühenduses selle ülesande täitmisega tuleks viia läbi järgmised reformid üldhariduslike ainetega õpetamisel:

1. Modern kasvatusteaduses õppetöö raskuspunkt matemaatilistelt ainetelt kõikjal on nihutatud nõndanimetatud sotsiaalteaduste õpetamisele. See on tingitud asjaolust, et sotsiaalteadused hoopis põhjalikumalt ja mitmekülgsemalt noore inimese valmistavad ette nende kodaniku kohuste täitmisele, mida nõuab temalt elu. Ka ohvitser kõige pealt peab olema tõsiselt ette valmistatud riigikodanik. Sellepärast niisugused õppeained nagu majandus- ja ühiskonnateadus mitte ei peaks puuduma ka meie Sõjakooli õppeplaanis. Muidugi selle aine sisseviimine ei pea mitte suurendama Sõjakooli nii-kui-nii suurt õppetundide arvu, vaid seda võib teha lahedasti praeguste matemaatiliste õppeainete arvel, mida tuleb vastavalt vähendada.

2. Üldistest ainetest eesti keele õpetamine tuleb võtta põhjalikule revideerimisele nii sisult kui meetodilt.

Eesti keele õpetamise eesmärgiks peab olema:

a) Praktilise õigekeelsuse kätteõpetamine niivõrra põhjalikult, et tulevane juht julgesti ja kindlalt võiks oma mõtteid väljendada sõnas ja kirjas. Käsikäes sellega: stiili ja keelemaitse arendamine.

b) Tulevaste juhtide kasvatamine rahvuslik-iseseisvas vaimus. Sellele mõjuvalt võib kaasa aidata eesti kirjandusloo õpetamine, sest eriti meie oludes keele ja kirjanduse areng oli ühtlasi eesti rahva kultuuriline sündimine. Seepärast keele õpetaja Sõjakoolis olgu laialdase haridusega ja silmaringiga pädagoog, kes suudab kasvatada meelsust ja vaimustust oma isiklikult veenva mõjuga ja autoriteediga.

d) Praktiliste pädagoogiliste oskuste kätteõpetamine sellekohta, kuidas eesti kirjandust, kultuuri ajalugu ja nendega seotud küsimusi õpetada meie sõdurkonnale. Eriainena seda väeosades kasutada pole võimalik. Kuid teiselt poolt meie luulel eriti on määratu mõju sõduri tundeilma arendamisele, kui vahepaladena teda põimida moraalse kasvatuse tundidesse.

Seda tuleb teha ainult osavasti.

Ohvitser peab valdama deklamatsiooniannet, suutma valida ainet ja seda vastavalt ette valmistama — isamaaliku meelsuse kasvatamiseks.

Kui nende kolme elulise ülesande seisukohalt võtta hindamisele eesti keele praegune õpetamine Sõjakoolis, siis üheski punktis ta ei anna rahuldavaid tagajärgi. Näiteks praktilist õigekeelsuse õpetamist kui sarnast ei ole üldse veel olemas, vaid selle asemel on ainult üksikute juhuslike grammatikaliste reeglite pähetuupimine. Meie ohvitserkond tõesti veel ei oska kirjutada oma emakeeles. Selle nähtuse üheks põhjuseks on eesti keele koguni võõriti õpetamine Sõjakoolis. Praktilise õigekeelsuse aluseks on: elava keele analüüs ja kirjalikud tööd; nendel harjutatakse praktiliselt kätte need reeglid, mis on tarvis pidada silmas eesti keele õigekirjutuses. Seni koolis ei ole kasutatud ei üht ega teist.

Samuti nõrgalt on pandud kirjandusloo õpetamine, mis piirdub „Kampmanni“ õpperaamatu ümberjutustamisega. Programm on täitunud kirjanikkude biograafiatega ja nende tööde nimekirjade loetlemisega. Kõik see on koguni kuiv, surnud materjal, mis ei anna midagi ei õpilase südamele ega mõistusele. Sealjuures on jäänud aga sootu varju need kultuuripoliitilised voolud, mis kandsid meie rahva kultuurilist uuestsündi. Täiesti tahaplaanile on tõrjutud ka meie paremate kirjanikkude paremate tööde tegelik tundmaõppimine. Kuidas eesti kirjanduslike tooteid kasutada ära meie sõdurkonna moraalse kasvatamise otstarbel, seda küsimust koolis seni üldse ei ole veel võetud.

Kõigi eeltoodud puuduste kõrvaldamiseks eesti keele õpetamise nii sisuline kui meetodiline külg tulevad põhjalikult reformeerida.

Praeguste kroonuliste repetitsioonide ja eksamite asemel „Kampmann'i“ järgi astugu elava eesti keele ja tema parimate esitajate tegelik tundmaõppimine, eesti kultuur-poliitiliste voolude valgustamine, kirjalikud tööd, praktilised tunnid, diskussioonid ja deklamatsiooni õhtud j.n.e. Eesti keele kursusesse peab võtma ka selle ametliku kirjavahetuse kätteõpetamise, millega on tegemist rivi ohvitseril.

Kokkuvõttes: eesti keel Sõjakoolis peab selle sõna otsekoheses mõttes ümber sündima, aukoha omandama, sest ainult eesti keele kaudu meil on võimalik kasvatada eesti ohvitseri—meiekaitseväe juhti.

Üldisena kokkuvõttena

oma tööst loen tarvilikuks veel kord kriipsutada alla need pädagoogilised põhialused, millele kindralstaap tahab rajada ideeliselt reorganiseeritud õppetöö S. Ü. õppeasutustes. Need põhialused on järgmised:

1. Õppeala organisatsioon:

a) Järjekindel, tervikuline õppeala juhtimine; selle ideeline ettevalmistus ja kontroll. Kindel üldine, aegsasti välja töötatud ja kaalutud õppeplaan, kindlad töökavad, põhjalikult läbi sõelatud ja läbi kaalutud programmid kõigil aladel.

b) Alalised vastutavad erialade juhatajad, kes pädagoogika nõukogu kaudu liituvad üheks tervikuliseks tööliste perekaks ja vankumatult viivad ellu üles seatud põhimõtted.

2. Töö sisu:

a) Täpselt defineerida, mis tahetakse kätte saada õppeasutustes alg-, kesk- ja kõrgemal astmel. Vastavalt sellele ainete valik, nende sisu ja õppemeetodite kindlaksmääramine. Kindlate programmide põhjal kokku seatud

õpperaamatud, näitlikud õppeabinõud ja nende valmistamine.

b) Kasvatusalala läbiimbumine tervest tööst, et orgaaniliselt arendada juhiks neid omadusi, mis on defineeritud kooli ülesannetes. Kool oma tervikus peab kujutama eeskujuna noorele juhile kõigil neil aladel, mis tahetakse sisenendada õpilasse.

3. Töömeetod:

a) Iseseisvate inimeste — kasvatajate ja juhtide väljaarendamine. Praktiliste töömeeste väljakoolitamine kõigil neil aladel, mida nõuab koolilt elu — meie rivi väeosa ja staap.

Olen teadlik, et minu poolt esitatud põhimõtted ei ole mitte teostatavad üleöö, vaid ainult teatud pikema aja jooksul. Sealjuures nende elluviimine nõuab püsivat, raugematut, asjatundlikku tööd ja tahet iga aastaga saavutada ikka paremaid tagajärgi.

Olgem teadlikud selles, et ainult niisugune ideeliselt kindla, elulise eesmärgi poole püüdev, raugematu, püsiv pädagoogiline töö kannab vilja ja toob kasu meie riigile ja kaitseväele.

Olgem teadlikud ja veendugem selles kõik vankumatult, et ainult niisugust kasvatuse-õppetööd vajab meie riik ja kaitseväge, järelikult meie kõik peame rakendama sarnasele tööle terve oma elujõu ja võimed.

Lõpuresuldaatideni jõutakse ainult siis, kui viivitamata ja kõhklemata asutakse tööle uues sihis.

See aga võib sündida juba lähema, 1926/27 õppeaasta algusega.

Meie kaitseväge juhtide tegelikud kasvatajad ja õpetajad, Teilt ootame üles seatud probleemide tegelikku lahendamist ja elluviimist.

Mõni sõna meie sideklassist.

Meie Varssavi kirjasaatjalt.
Toimetus.

„Isegi väljamaalased olla leidnud“, — kirjutab A. S. — „meie sideklassi paremal järjel kui teistes riikides“ („Sõdur“ 24/25).

Selle autoriteetlikult poolt väljendatud väite kohta lubatagu siinkohal tuua mõned vastuväidet, mis ülestõstetud küsimust valgustavad ka teisest küljest. Kõigepealt ei ole kuulda olnud, et meie sõjaväe õppeasutusi oleks külastanud mõni välisriigi sõjaväe sideala eriteadlane, olgugi kas või ainult tundma-

õppimise otstarbel. Teiseks ei ole mitte selge, mida nimelt need väljamaalased meie sideklassis „paremal järjel“ on leidnud.

Kas sideklassi ruume, temas leiduvaid õppeabinõusid, või temas käsitatavaid õppemeetodeid?

Kuigi vast mõni välisriikide ohvitser, kullastades meie õppeasutusi ehk on väljendanud kiitvat arvamist meie sideklassi kohta, siis peaks küll igale olema selge, missugune

kaal on sarnastes oludes väljendatud arvamistel. Või ehk on lugupeetud A.S. ise niivõrra otsekohene, et ta sattudes külalisena mõne välisriigi väeossa või õppeasutusse, hakkaks seal mõne nähtuse puhul teda saatvale välisriigi ohvitserile väljendama umbes järgmist mõtet: „Minu arvates on teil siin see küsimus halval järjel“. Arvan, et juba lihtsa viisakuse pärast seda kunagi endale ei lubata, vaid selle vastu kõneldakse kiitvalt. Kuid sarnaseid meelitusi kogenud asjatundjad ei tohiks mitte võtta tõsiselt ning neile ainult rajama õppetööd sarnases ülitõsisel küsimuses, nagu seda on sideala õpetamine meie kaitseväge tulevastele juhtidele.

Sellega ma ei taha sugugi tulla „maha tegema“ seda, mis lugupeetud A. S. arvamisel olevat „hea“.

Alljärgnevas tahaksin ainult näidata, et ka sideala õpetamine mujal on pandud veel paremini kui meil, ja et seega meil ei ole mingisugust põhjust jääda puhkama loorberitele.

Pea tähendama, et meie sideklassi nõrgaks küljeks on mitte materjalide puudus — neid seal on ülirohkest, vaid see, kuidas need materjalid on korraldatud ja nähtavaks tehtud õpilastele.

Selles suhtes, võrreldes näiteks Poola vastavate klassidega, meie sideklass jätab mulje, et see ei ole mitte õpeklass teatud erialal, vaid enim „muuseum“, kuhu on koondatud väga palju igasugu sidematerjale. Õpeklassi ülesandeks on ju teha kõik, mis seal leidub, võimalikult nähtavaks ja ülevaatlikuks õpilastele. See pärast Poola sideklassides näiteks iga telefoni-aparaati või muud sidevahendit võib näha järgmisel kolmel kujul:

1. Kõik telefoni töötavad osad on kinnitatud umbes $1 \times 1\frac{1}{2}$ mtr suurusele tahvlile samas järjekorras ja suhtelises asendis nagu need osad on näidatud skeemil. See demonteeritud telefon on alati korras ja töötab, ning tema ühes vastava skeemiga on esimeseks abinõuks telefoniga tutvumisel.

2. Sama telefoni iga üksik osa (näiteks summer, mikrofoni, induktor jne.) on kinnitatud väikese lauakese külge. Õpilase ülesandeks on nüüd esmalt skeemi järele, hiljem skeemi kaasabitada ühendada mitmevärviliste juhedega iga üksik telefoni osa sarnases järjekorras, et nii saadud demonteeritud telefon täielikult töötaks. Neid lauakesi (umbes 15×30 cm) võib riputada seinale, paigutada eralistesse raamidesse või ladada lauale. Kuna sideklassis leiduvad sarnaselt demonteeritud kõik sõjaväes varustusel olevad aparaadid, siis on võimalik õpilase katsestamiseks mõningaid osasid teistest telefonidest ümber vahetada või koguni mõnd osa ära peita. Õpilane teades, et tema

teadmisi sarnaselt proovitakse, on siis iga telefoni tüübi osade uurimisel juba ette äärmiselt tähelepanelik ja püüab igat üksikut osakest kauem silmitsedes täpselt meeles pidada, kuidas just selle aparaadi tüübi teatud osakene välja näeb. Sarnaselt osadekaupa ära lahutatud telefoni kokkumonteerimisel on ka võimalus luua õpilastes võistlustungi, sest võib ju iga õpilase kohta täpselt sekundites ära ütelda, kui kaua tema teatud telefoni kokku monteerib.

3. Kolmandaks esineb vastavas klassis eelpool mõeldud kahesuguselt demonteeritud telefoni eksemplar sarnasel kujul nagu ta töötamiseks vastavasse kesta on koondatud.

Kõiki neid õppeabinõusid kasutavad nii tulevased telefonistid kui ka kadetid ja ohvitserid — tulevased väeosa sideülemaad ning kõrgema sõjakooli kuulajad.

Meie sideklassis sarnased õppeabinõud kahjuks veel puuduvad. Ma ei arvesta üldse sisse-seadega, mis korrast ära, või millel õpilane tegelikult midagi läbi ei saa proovida.

Õpetusviis on meie sideklassis peaaegu ainult jutustav, kus klassi puuduliku tehnilise sisseseade üksikuid osasid lektorid peaaesjalikult ainult õpilastele näitamiseks kasutavad, selle asemel et lasta igat õpilast läbi teha rida praktilisi katseid. Need katsed, organiseeritud teatud süstemaatilises järjekorras, annavad õpilastele selge, ülevaatliku pildi iga üksiku tehnilise sideabinõu hüvedest ja pahedest ja tema töötamisest. Ainult trükitud loengute või isiklikkude märkuste järele eksamikis värsken-datud teadmised lektori jutustamisest ununevad varsti, kui need muljed ei ole seotud praktikaga, ja õpilase enese pingutustega teatud abinõu vigade ülesotsimisel, temaga töötamisel mitmesuguses olukorras jne. Mis ütleb näiteks õpilasele mõne optilise sideabinõuga minutis üleantavate sõnade või tähtede arv, kui tema isiklikult ei ole selle abinõuga töötanud öösi ja päeval, suvel ja talvel, tuisu ja vihmaga jne. jne. Või ehk võiks lugupeetud A. S. ja sideala lektorid tõendada, et Tondil sarnaseid töid järjekindlalt on teostatud just sel ajajärgul, kuhu need välja-maalaste kiitused kuuluvad.

Kokkuvõttes näeme, et ka side alal meil on veel palju parandada ja uuendada enne, kui jõuame niikaugele kui on jõutud mujal.

Tuleb eriliselt alla kriiputada, et need uuendused ei puuduta mitte eestkätt selle ala tehnilist, materjaalset külge, — selles suhtes meie ei olegi nii halvas seisukorras, vaid peaaesjalikult selle materjali korraldamist õpetamisel otstarbekas.

Mis puutub sideala t a k t i k a l i s e k ü l j e õpetamise, siis selle küsimuse võtame arutusele edaspidi. On ta ju samuti erakordse tähtsusega meie juhtide väljaõpetamisel nii Sõjakoolis kui Kõrgemas Sõjakoolis.

Tean ette, et lugupeetud A. S. tembeldab ka mind nüüd „sõduri pädagoogiks“ ja ütleb, et nüüd leidis veel üks, kes on hakanud kordama teiste pädagoogide kulunud ütelsi. Kõik see on väga ja väga õige. Kuid eriti tehnilise

asjanduse õpetamisel, kas suudaksime meie leida üles Ameerika, kui juba mujal on olemas kõige kõrgselt läbi proovitud õppeviisid, mis on andnud häid tagajärgi? Kas oleks see suur kuritegu neid võtta vähemalt eeskujuks selle uue loomisel, mida meie praegu oleme teostamas?

Ma arvan, et talitaksime vist küll kilplaste viisi, kui seda mitte ei teeks.

A. N.

Eestlaste sõjaline kultuur muistsel iseseisvusajal*).

Mag. H. Moora.

Lõpp.

III. Meresõdadest**).

Mere ääres elavana rahvana liikusid muistsed eestlased mitte ainult maal, vaid vähemalt sama palju m e r e l g i. Kui ülalpool muinasaja sõjakast au- ja saagihimust öeldu peab paika, siis maksab see enne kõike küll meie saarte ja ranniku rahva kohta, keda meresõidud tegid sisemaa elanikest mitte ainult teatud määral liikuvamaks ja julgemaks, vaid keda merel liikuvad kaubalaevad tahtmata ahvatlesid endale mõõga väel varandusi tooma. Vanad ajaloolallikad on säilitanud võrdlemisi palju teateid eestlaste mereretkedest, sellest, kuidas nad samuti nagu teisedki mereäärsed rahvad, kurelased, lääne-soomlased, karjalased ja slaavisugu vendi kord kümnete, kord sadade laevadega korruga liikudes, kaubalaevu ja rannikuid riisudes kogu Läänemere tegid kardetavaks. Sagedasti kaevatakse kuidas eesti meresissid jõgesid ja järvi mööda võrdlemisi kaugele maa sissegi tungisid. Nii kuuleme neid oma laevadega tunginud näit. Koiva, Väina, Salatsi jõe, Astijärvele (läti Burtniek), Peipsile, Mälarile, kus üks saargi, E s t a s k ä r arvatakse saanud oma nime sinna 1206 a. tehtud eestlaste mereretkest. Kui suur oli tol ajal meresisside jõud, näitab m. s. nende tuntud kallaletung 1187 a. rootsi pealinna Sigtunale, mis täiesti hävitati. Mõned rootsi allikad nimetavad selle retke toime pannud meresisse eestlasiks, teised karjalasiks, kolmandad lihtsalt paganaisks — on võimalik, et siin tegutsesid koos mitmed rahvad, nagu on olemas muidki teateid, kuidas näit. eesti ja kurelaste mereröövliid vahel tegutsesid ühiselt.

*) V. „Sõdur“ Nr. 20/21 — 1926.

**) Eelolevad read tahavad ainult mõnes asjas täiendada ja üldkokkuvõtteis laiemalt iseloomustada meie muistsel mereasjandust, millest ilmus lüüdnud aasta „Sõduris“ nr. 52 võrdlemisi üksikasjalik kirjutus merejõudude juhataja kap. Salza sulest.

Niipalju kui paistab vanust ajaloolisist teateist, hakkasid eestlased merel liikuma ja teatud osa etendama umb. alles XI aastast peale, eriti aga XII sajangul. Varemini me neist merel midagi tähelepanavat ei kuule. See paistabki loomulikuna, sest varemini, umb. aastast 800 kuni XI sajanguni olid Läänemerele liikunud ja röövinud, võib öelda kogu seda merd valitsenudki kuulsad Skandinaavia meresissid, viikingid, kes alles siis, kui nad kristianiseeriti, hakkasid loobuma omast sõjakast retklemisest. Eestlaste, nagu teistegi juba mainitud rahvaste „viikingid“ olid nende järeletulijad ja suurel määral otsekohe sed õpilasedki.

Võime arvata, et eestlaste muistseid mereretki samuti nagu Skandinaavias üritasid eestkätt ettevõtlikumad, julgemad ja küll ka jõukamad mehed, vanemad, kelle juhatus alla kogunesid teised üritushimulised ja jagasid siis koos hädaohtu ning saaki. Seejuures ei tohi me mõelda, et neiks meresissideks oleksid olnud mingid alalised hulkujad rahutud, seiklusteotsijad, elukitselised röövliid — ei, need olid tavalised talupojad, kes muidu rahulikult omi põlde harisid. Neile olid mereretked teatud kõrvaliseks tuluallikaks, samasuguseks loomilikuks lisa-elatusabinõuks nagu näit. kalastus. Samuti nagu viimast harjutati ajajärguti kohasel ajal, harjutati mereretklemistki. Kui aeg oli soodus, kui oli tulnud n. üt. selle töö „sesong“, koguneti oma laevadega salkkondadeks, mindi merele, tungiti kallale kaupmeestele merel kui ka sadamais, varitseti nende laevu lahtedes ja saarte varjul, kust siis nende kallale äkki ootamata välja tormati; kui merel saaki polnud, jäeti laevad kuhugi randa ja tungiti maale küladesse ja, kui jätkus jõudu, linnadessegi, põgenedes siis jälle kiiresti, et vastased ei jõuaks ilmuda neid taga ajama. Kui retked maale olid arusaadaval viisil seatud hädaohtudega, siis polnud kaubalaevade riisumised sage-

dasti seda vähemini. Tolleaja kaubalaevadel oli härilikult sama palju ja sama hästi relvastatud mehi nagu sissilaevaldelgi ja polnud kaugelt alati ette kindel, et esimesed alla jäid ja tühjaks riisuti. Juhtus ka, et kaupmehed vaenlaste laeva võitsid ja saagiks said. Sage-dasti olid samad sissid kaupmeestekski, kes sadamais kaupmeeste ning rahulikkude elanikkudega, isegi teiste omasugustega vahetasid kaupu, müüsid ja ostsid. Viikingeist näit. teatakse, et nad vahel tulid kuhugi randa või sadamasse, tegid kohaliku rahvaga teatud ajaks rahu, kauplesid, siis kui rahuaeg lõpnud ja olukord paistis soodus olevat, hakkasid nad riisuma ja lahkusid siis mitmekordse koor-maga. Et meilgi seda tolleaja n. üt. rahvus-vahelist kommet tunti, näeme näit. sellestki, et kui 1203 a. mõned eestlaste laevad Daanist röövretkelt tulevad, Ojamaa rahvas neile nõus pole kallale tungima, sest neil olevat rahu eesti meresissidega.

Sõja- ja saagiretkedele minemiseks olid sõjalaevade kogumispikadeks teatud sadama kohad, millest vanad allikad mõned mainivad. Nii kõneldakse saarlaste sadamast, mida nimetatakse „ueks sadamaks“*), teine vanust allikaist tuttav „sotte sattema“ — sõjasadam arvatakse olnud Läänemaal, vahest Matsalu lahes või selle ümbruses. Kahtlemata oli piki mereranda hulk muidki sadamakohti, olgugi, et neist kahjuks pole teateid. Sadamaiks olid enne kõike varjatud paigad, kus laevad lainetuse eest olid kaitstud, jõgede suud ja lahtede soid, kus looduslikud tingimused peale selle soodustasid maandumist. Sadamail polnud Skandinaaviast suurelt jaolt veel kesk-aja algusel mingisuguseid sildu ega ehitusi, vaid need olid peajasjalikult ainult niisuguseid looduslikke sadamaid. Laevad, isegi suuremad veeti maale. Samasugustena „loomulikkudena“ sadamatena peame mõtlema muistseid eestlas-tegi sadamakohti. On arvatud ja vist õigu-sega, et merd ja eriti sadamakohti samuti nagu kuival maal teid valvati, et sealt ootamata ei saaks ilmuda vaenlane.

Ajal, mil veel kompassi polnud, oli liikumine merel kaunis palju raskem kui praegu. Seepärast sõideti muiste nii palju kui võidi mööda rändu, ometi liiguti kõnesoleval ajal juba päris härilikult ulgumerelgi. Suuna hoiti siin päeval enne kõike päikese ja öösel taeva-tähtede järgi. Et eestlasedki juba vanal ajal neid hästi tundsid, näeme sellest, et meie keeles

on olemas hulk omapäraseid nimetusi taeva-kehade ja nende gruppide jaoks. Taevakehade tundmisest polnud aga abi, kui taevas oli pilvis, isegi suvel, kui öö lühike, oli sellest ainult vähe kasu. Seepärast ongi skandi-naavlastel eelistanud oma meresõitute jaoks enam kevadet ja sügist, kui kesksuve. Kuna suuna hoidmine muiste seega võrdlemisi raske oli, siis püüti ulgumerel minetuks valida aega, millal oli arvata, et tuule suun oleks kauemini püsiv. Kohast tuult ootavad laevad on seepärast veel keskajalgi tüübiline nähtus. Üldse oli oskus ilma ette näha muistsele meremehele esimese järgu tähtsusega. Kui merel olles taevas kattus pilvedega, võidi teatud aja jooksul suuna määrata lainetuse suuna järgi. Maa lähedust märkasid skandinaavlastel in-dude ilmumise järgi. Laeva asukohta püüdsid nad hädakorral määrata ka mere sügavust mõõtes ja mere põhjast liiva välja tõmmates, mille koosseisu eri kohtades nad tundsid.

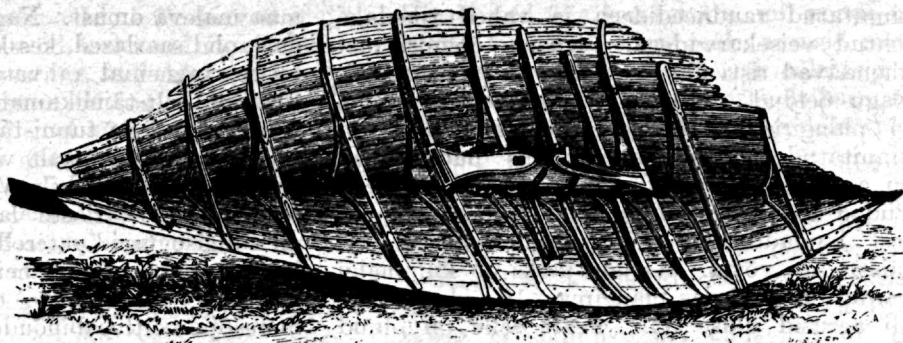
Sellest, millised olid eestlaste muistset laevad, on kahjuks võrdlemisi vähe teateid. Seni pole õnnestanud leida ja päästa ühtki jäänust meie muinasaja laevadest. Ühe kaunis vana teate järgi olevat küll umb. 100 aasta eest leitud Läänemalt Ridalast Lauguta karjamõisa rabast 4 jala sügavuselt tammepuust laeva andur (emapuu, kiil), rahva teate järgi 3 sülda pikk ja 1 jalg jäme, aga see on läinud kaotsi ilma et mingit kirjeldust oleks säilinud. Peale mõne kasina märkuse vanus kroonikais ei oleks siis mingisuguseid andmeid meie vanust laevadest, kui meil poleks kasutada väga hääd võrdlusmaterjali naabermaadest — eriti Skandinaaviast viikingite laevade näol. Pole mingit kahtlust, et eestlastel, kes, nagu juba nägime, käsitledaval ajajärgul olid väga elavas lähikäimises skandinaavlastega, kes eriti merel olid otsekoheseks eeskujuks, laevad peajasjus olid väga sarnased viikingite laevadele.

Peale rea katkendite on Skandinaaviast seni leitud 3 tervet viikingi laeva Tunest (jcon. 1), Gokstadist ja Oseborgist — kõik Norrast Kristi-ania lahe äärest. Joon. 2. on pildistatud leiu-olekus Gokstadi laev, mis ainult seetõttu nii hästi on säilinud, et see oli maetud kääpasse, mis peajasjaliselt sinisest savist koostus. See on tamme puust ligi 24 m pikk ja 5 m lai. Kumbki parras on tehtud 16 plangist, mis 26 cm laiad ja 2,5 cm paksud. Alumised 11 planki on kaarte külge seotud pajuviitsade abil, milleks igale plangile on tahumisel jäetud iga kaare kohale kõrgem klots ja neist kui ka kaartest on läbi puuritud augud vitsade jaoks. Kaared ei ole andura (emapuu, kiili) küljes kinni, küll aga on alumised plangid kinnit-tatud viimase äärtele naelttega. Andur on sel nagu kõigil muilgi viikingi aja laevadel lõikes umbes T kujuline. Plangid on teineteise külge

*) Selle võimalikust asukohast on juba palju kirjutatud — viimane ja kahtlemata kõige asjalikum artikkel ilmus Joh. Mey sulest s. a. „Söduris“ n. 4. Selle teoreetiliste tulemuste tõestamiseks tuleks ainult tegelikud uurimised kohapääl ette võtta, millel arkeoloogidele vahest meremehed abi võiksid anda — küsimus huvitaks kahtlemata mõlemaid.

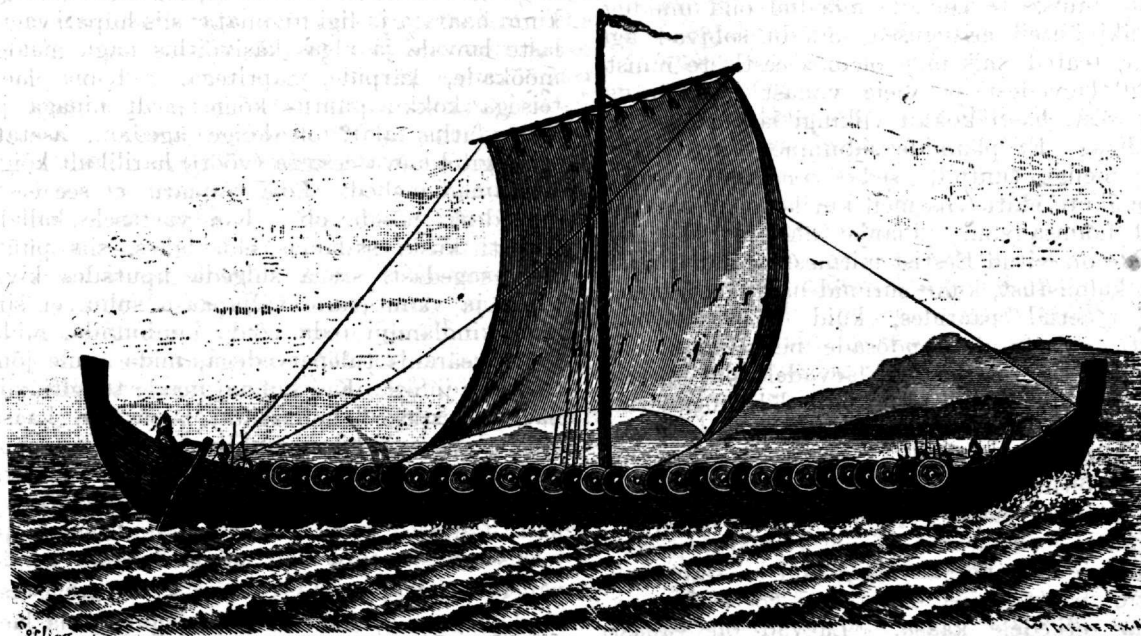
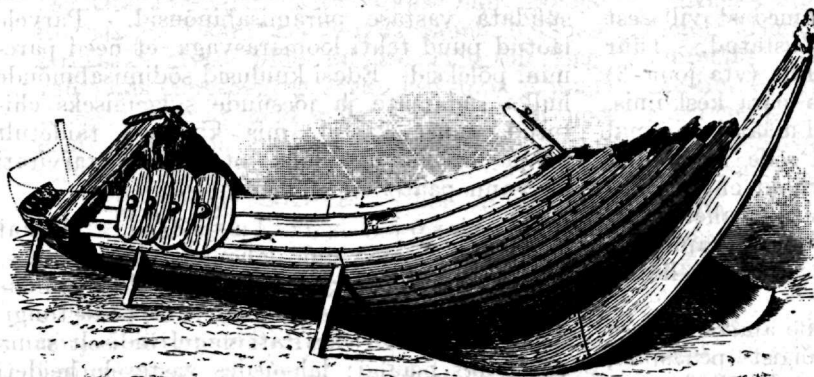
Joon. 1.

Tunest, Norras, leitud
viikingite laeva kere.

Joon. 2.

Gokstadist, Norras, leitud viikingite
laeva kere
leiulekus.

Joon. 3.

Joonisel 2 kujutatud laev rekonstrueeritult.

kinnitatud raudneedidega ja vahed tihedaks tehtud veisekarvadega. Kaarte ülemisi otsi ühendavad risti üle laeva käivad puud-piidad. Nagu öeldud, on kaarte külge seotud ainult 11 plangirida, 5 kõrgemal olevat planki on kinnitatud põlvede külge, mis puunaeltega on asetatud kummalgi poole piitade otsadele. Piidad kandsid laevalage, mis oli laotud lahtisest laudadest ja mida võidi osaliselt või täiesti ära võtta. Aerude jaoks on kummalgi pardal ülalt 3-das plangireas 16 auku, seega oli aerusid üldse 32. Peale selle on olnud Gokstadi laeval, nagu viikingiajal üldiselt, ka mast ja nelinurkne puri (vta joon. 3, kus see laev kujutatud rekonstrueeritult). Puri oli viikingilaeval tavaliselt jämedast villasest riidest, värviliste vöötidega ilustatud. Tüür oli umb. suure, laia möla kujuline (vta joon. 3) ja asetses vanasti mitte laeva pära keskliinis, nagu meie päevil, vaid teatud määral paremal keskliinist (millest meieajalgi selle laevakülje nimetus — „tüüriboord“). Pardaid ehtisid kilpide read, kusjuures olid asetatud vaheldumisi üks kollane ja üks must kilp. Joon. 2 kujutatud katus oli ehitatud ainult haa jaoks, selle all lebas surnu laip.

Kirjeldatud laev tohiks meile anda kujutuse muistse eestlastegi laeva kõigist peaasjust, sest niisuguse ehitusega on olnud kõik laevad, mis Läänemere kallastelt, mitte ainult Skandinaaviast, vaid slaavi vendidegi alalt on leitud ja nooremasse rauaajaga kuuluvad. Eestlaste muistsete laevade mõõdud olid muidugi üksikjuhuseil erisugused, muidu sobivad aga need teated, mis meil olemas eestlaste muistseist laevadest ja meie vanast laevaehituskusest, hästi kokku viikingi laevast saadud pildiga. Et plankide sidumine kaarte külge oli meilgi tuntud, seda tunnistab vanade lootsikute ehitusviis meil kui ka meie idapoolseil hõimrahvail. Planke ühendavaid raudneede on leitud Eestist mitmest noorema rauaaja kalmistust, kuhu surnuid nähtavasti meilgi on maetud paatides, kuid põletusmatmise tõttu pole peale raudosade neist muud säilinud. Et eestlastegi laeval olid olemas purjed, on ajalooliste allikate läbi tõendatud. Purjed olidki pealiikumisabinõuks, aerude abil liiguti siis, kui tuule abil polnud võimalik, m. s. võitluseski. Nagu näha samadest ajaloolisest teatest, näikse eestlaste sõjalaevus olnud tavaliselt 30 meest. Ei ole võimalik, et eestlasil nagu skandinaavlasilgi oli ka suuremaid laevu, paate, mida nähtavasti võeti abilaevalaena retkedele kaasa. Laevad on vanasti meie naabritel ja kahtlemata eestlasilgi kuulunud teatud küla või muu ala rahvale, „laevkonnale“, kes neid ühiselt ehitas, varustas ja ka tarvitas.

Mis puutub eesti meresisside relvasusse, siis ei erinenud see oluliselt kuiva-

maa maleva omast. Nagu juba eespool tähendati, olid saarlased, kes kaugel liikusid ja enam teiste, arenenud rahvastega kokku puutusid, siiski üldiselt täielikumalt sõjariistus, kui muud eestlased. Seda tunnistab peale juba mainitud asjaolu, et Saaremaalt võrdlemisi enam mõõki on leitud, kui mandril. Veel näit. Läti Hendriku teadegi, et saarlaste laeval juba 1215 a. oli mingisuguseid paterelle — kiviheitemasinaid, kuna muud eestlased neid enne 1223 a. ei tarvitanud. Kui mitte otsekohe relvade, siis meresõja võitlusabinõude hulka kuulusid veel esiteks tuleparved, millega katsuti vaenlase laevu süüdata, nagu analoogiliselt „tuleratatega“ kuival maal linnade vallidelt püüti süüdata vastase piiramisabinõusid. Parvele laotud puud tehti loomarasvaga, et need paremini põleksid. Edasi kuulusid sõdimisabinõude hulka sadamate ja jõesuude sulgemiseks ehitatud puust kastid, mis kividega täidetult põhja lasti. Samaks otstarbeks tarvitati ka vanu paate.

Meresõja võitlusviisi, taktikat ei hakka meie siin lähemalt käsitlema — antagu ainult kokkuvõtlik kirjeldus, kuidas eestlased endid merel kaitsid ja ise päle tungisid. Pääletungil tarvitati merel üldiselt sama võtet mis maalgi; lähenedes vastasele heideti esiti eemalt viskeodasid, lingudega ja paterelidega kive, lasti nooli, lähenedes edasi sõideti vastase laevade juurde, vist püüti ka, nagu seda kuuleme sakslasist, teist konksudega kinni haarata ja ligi tõmmata; siis hüpati vaenlaste laevale ja algas käsivõitlus nagu maalgi mõõkade, kärpide, tapritega. Kuna laev teisega kokku puutus kõige pealt ninaga ja siin võitlus alati oli kõige ägedam, asetati viikingitel laeva eesotsa (vööri) harilikult kõige vapramad mehed. Pole võimatu, et see eesti laevadeski nõnda oli. Kui vastasele kallale tungiti kuski sadamas ehk lahes, siis püüti teda sagedasti sinna sulgeda uputades kivikaste ja vanu paate väljapääsu suhu, et siis seda kindlamini teda võida kimbutada, mida tehti iseäranis tuleparvedega, mida tuule jõul ta päle juhiti. Kui kuhugi maale tungiti, siis näeme eestlased hobuseidki laevadega kaasa võtnud, et maal kiiremini liikuda. Tungis vaenlane päle, siis püüti teda võimalikult lasta tulla endi laevade vahele. Selleks jaotavad näit. eestlased kord oma laevastiku pooleks ja tormavad siis mõlemalt poolt korraga nende vahele sõitnud vastase kallale. Kurelastest kuuleme, kuidas nad kord lahinguks oma laevad ühte ritta asetasiid, siis need sidusid nina-täävidest kahekaupa kokku ja iga paari vahele jätsid suuremad vahed. Vaenlane, kes neisse vahedesse sõitis, võeti mõlemalt poolt laevapaaridest „tule alla“. Kuna võitluses seisukord

oli palju soodsam sel poolel, kelle laevad olid kõrgemad, siis tarvitasid kurelased samal korral veel seda kavalust, et nad kõik raskused asetasisid laevade pärasse (ahtrisse), mille tõttu nende laevade ninad veel harilikult kõrgemale tõusid. Vist ei eksi meie kui oletame, et eestlastelgi see nende lähedate naabrite talitust viis oli tuttav. Laevaninade kokkusidumine merelahingute puhul oli tol ajal üldiselt tarvitatud võte niihästi viikingitel kui sakslastelgi.

Muistseil meresissidel ei olnud tegevuse „baasiks“ ainult kodukoht, vaid nagu juba osalt tähendatud, nad valisid vahel endi tegevuse aluseiks varjukohti ja kindlustusigi ka võõrastel randadel. Nii tuntakse näit. Lõuna-Rootsis ja Daani saarestikus ranna ligiduses sarnaseid kivist ilma lubjata ehitatud ringvalle, mis meresissidest arvatakse sinna jäänud. Kuigi eestlased neid pole ehitanud, on nad neid siiski oma tegevuse „pesadena“ võinud tarvitada. Kuidas niisuguste kohtade ümber võideldi, näitab vana traditsioon, mille järgi 1170 a. ümber, kui daanlased läksid hävitama eesti ja kure mereröövleid, viimased vedasid omad laevad rannale ja tegid neist, suurist puiest ja nende kõigi üle mitmes korras pandud purjedest linnatoolise kindlustuse. Öösi vastu lahingupäeva korjanud mõned kindlustusse kive, teised teritanud puid, seejuures laulu ja tantsuga endi meeleolu ülal pidades. On avaldatud arvamine, et kohapeal juba varemini vahest oli kindlustus ja meresissid veel seda ainult laevadega tugevamaks püüdsid teha. Kui daanlased neile siis kallale tungisid, tormasid nad oma laevade vahelt vastu kõvasti hüüdes ja lärmitsedes, tagasi aetud, jätkasid nad võitlust laevade päält ja vahelt. Sama jutustuse järgi õpetanud Daani kuningas Valdemar Suur oma sisside vastu minevaid mere-mehi, et need läheneksid vaenlasile ettevaatlikult, sest viimased tarvitavat võitluses üldse enam kavalust kui vahvust. Vastaste lähemisel vedavat sissid sagedasti oma laevad maale ja minevat ise peitu, aga kui nad märkavat, et tagaajajad ka maale tulles randa mööda laiali valguvat, tormavat nad peidust välja tagaajajaile järsku kallale, vedavat käsitsi nende laevad maale ja tegevat need kõlbmatuks neisse auke raiudes, surmavat kivide ja nooltega mehed jne. Ja kuigi nad siis põgenevat, et pidavat neid mitte korralt taga ajama, vaid ainult täies korras nendega võideldes, sest nende põgenemine olevat sama kardetav kui pealetungki“.

Kui võitluses käsi käis halvasti, hüppasid ellujäänud eestlased tavalisest merde ja läksid seega ise surma ega andunud vangi. Kord

põletasid nad ühe laevagi ära, mil nende mehi palju oli langenud — kes teab, arvasid nad sel laeval paha haldja olevat, või põletasid nad seega lihtsalt oma seltsimeeste laibad, nagu need matmisel harilikult tuleriidale pandi.

Kõike öeldut kokku võttes võib ära märkida, et eestlased merel olid kaunis lähedale jõudnud teiste põhjamaade enam arenenud rahvastele, skandinaavlastele. Isegi vabadusaja uuemate ja viimaste vastaste, sakslaste, laevad ja taktika ei olnud merel eestlaste abinõudest ja sõdimisviisist kaugeltki nii palju ees kui nad seda olid peaaegu igal alal maa-sõjas. Mitte asjata ei ütle vana riimikroonika: „eestlaste suurim jõud on nende laevades“, suurel. Nad olid merel tublisti ette jõudnud suuremast osast oma lähemaist naabritest, kes muidu olid umbes samal kultuuriastmel, nagu näit. lätlastest, kellele laenatud hulk sõnu mereasjanduse alalt tunnistab, et neile siin soomesugu naabrid on olnud õpetajaiks.

Iga rahva kultuurilist arenemisastet peab hindama kõigepealt võrreldes selle ümbrusega. Tahaksime seda veel korraldada seks puhuks, kui muistset eestlaste sõjaasjandust arvustatakse. Eestlased olid omist lähemaist naabreist, soomlasist, lätlasist, liivlasist jne. ses asjas igatahes nii maal kui merel ees, ka venelaste ja skandinaavlaste katsete vastu endid siin maksma panna, oli meie esivanemate sõjaline jõud ja oskus küllalt tugev. Eestlased tundsid seda ja olid seepärast uhked ning iseteadvad, kui neil oli kokkupuuteid naabritega. Ainult iseenda võimeis kindla rahvana, kes enda üle omal maal polnud veel tundnud ühtki võõrast võimu, jätkus eestlasil julgust ja jõudu ligi 20 aastases üliõõrises võitluses vastu panna. Allajäämisega harjunud rahval poleks kindlasti nii suurt visadust olnud. Kõigist valusaist vabadusvõitluse kogemusest hoolimata tormasid nad ikka ja ikka jälle sakslaste kallale otsekui peaga vastu müüri, kui ei jätkunud relvist ja oskusest, siis „pannes rammu rauda vastu“. Selle taga pidi seisma usk, et ükski vastane neid ei suuda murda. Eestlaste jõud murdus siiski võitluses saksa rüütlitega, kes olid varustatud mitte ainult Öhtu-Euroopa omaaja kõrgeima sõjaoskusega, vaid kelle seljataga seisid ka tol ajal kõikvõimne katoliku kirik. Kuid eesti muistne vabadusvõitlus on siiski mitte ainult meie, vaid ka kõigi muude soomesugu rahvaste muinasaja kuulsusrikkaim lehekülj, kust ammutame jõudu niikaua kui meie hõimud elavad ja võitlevad. Eesti suured ja toredad muinaslinnad sisendavad ikka, nii kaua kui nad seisavad, austust ja aukartust oma aja ja ehitajate vastu.

Vabaduse Risti kavalerid.

Veltveebel Karl Lipand.

Vabaduse Risti II liigi 2. ja 3. järgu kavaler.

Van.-allohv. Gustav Karlson.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Karl Lipand sündis 22. märtsil 1895 aastal Viljandi maakonnas. Alghariduse sai kihelkonnakoolis; peale selle täiendas end iseõppimise teel. 1915 a. võeti Vene väeteenistusse ja määrati 426. Povenetski jalaväe polku. Saaremaa vallutamisel oktoobris 1917 a. langes sakslaste kätte vangi, kust aga ära põgenes. Selle järele tuli Viljandisse Eesti 2. Sakala jalaväe polku üle, kus teenis kuni sakslaste tulekuni.

12. novembril 1918 a. astus Tallinnas vabatahtlikult 1. ratsapolku, kust hiljem — 27. sama k. p. — formeeritava soomusrongi Nr. 1. („Kapten Irv“) peale vabatahtlikult üle läks. Nimetatud soomusrongiga võttis algusest peale kõigist lahinguist osa. 1919 a. tungis allohv. Lipand 4 mehega Tapa juures punaste väeosale kallale ja võttis vangi 40 punaväelast ühes 60 püssi ja 100 käsigranaadiga. 24. mail tungis allohv. Lipand 50-mehelise salgaga vastaste mundreis läbi punaste vahipostide, ründas punaste soomusrong „Trotski“, ronis selle katusele ja loopis mitu käsigranaati soomusvaguneisse. Sealjuures sai aga Lipand punaste käsigranaadi läbi jalast sedavõrd raskesti haavata, et tema jalg amputeeriti. Ülendati ülesnäidatud vahvuse eest vanem-allohvitseri ja veltveebliks. Lahkus sõjaväeteenistusest peale haavamist. Algusest siiani Vigastatud Sõjameeste Ühingu Keskuhatuse liige.

Peale II liigi 2. ja 3. järgu Vabaduse Risti annetati veltveebel Lipand'ile Vabariigi Valitsuse poolt veel Vabadussõja mälestusmärk, tasuta maa normaaltalu suuruses ja 12 tuh. marka rahalist autasu.

Gustav Karlson sündis 5. septembril 1894 a. Tartu maakonnas Kavastu valla. Alghariduse sai sealsamas vallakoolis. 1915 a. veebruaris võeti Vene väeteenistusse ja määrati 179. jalaväe polku. 1917 a. tuli 174. tagav. polgust Tartus üle Eesti rahvuslikku sõjaväkke — Tartu Eesti tagavarapataljoni, kus teenis kuni sakslaste tulekuni, mil oli sunnitud sõjaväeteenistusest lahkuma. 1918 a. novembris astus vabatahtlikult Eesti rahvaväkke ja määrati Tartus formeeritavasse 2. jalaväe rüg. kuulipildurite komp., millega osa võttis lahinguist Tartu kaitsmisel kuni 21. detsembrini, mil punaste kätte vangi langes Haaslava m. juures.

Vangist peasis peale Tartu vallutamist jaanuaris 1919 a. ja tuli oma endisse väeosas ja allüksuses tagasi, millega osa võttis kõigist lahinguist kogu Vabadussõja kestel. Lahinguis Lasareva m. all üles näidatud vahvuse eest annetati temale II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. 14. sept. 1919 a. lõpetas rüg. õppekomando ja ülendati kapraliks. 1920 a. kevadel ülendati nooremaks ja 1921 a. kevadel — vanemaks allohvitseri. Teenis üleajateenijana 2. jalaväe rügemendi kuulipildurite kompaniis rühmavanemana ja veltveebli kuni 4. veebr. 1922 a., mil hädise tervise tõttu reservi läks.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on van-allohvitseri Gustav Karlson'ile veel Vabariigi Valitsuse poolt annetatud 10 tuh. mrk. rahalist autasu ja Vabadussõja mälestusmärk.

Mõnda osade väljaõpetamisest.

I. Õppuste korraldamisest.

Üheks põlevamaks küsimuseks osade väljaõppel ja tegevusel on: 1) mitmesuguste relvliikide koostöötamine ning 2) väljaõppe ulatuselt mitmesse astmesse kuuluvate õpilaste raken-damine ühisele tegevusele.

Keeruliseks muutub olukord, kui tegemist kolme liiki sõduritega: noortega ning esimese ja teise aastakäigu reameestega. Ei või piirduda üksi iga kategooria omaette harjutamisega ehk jälle kõikide hoolimatult ühteliitumisega ühiseks tegevuseks. Viimasel korral võib juhtuda, et teatav õppus on ühele kategooriale ülejõu käiv, kuna ta teisele osale osutub kätteõpitud asja mõttetuks kordamiseks.

Vähema osa vahetpidamatu drillimine lahingutegevuses ehk muul õppealal kutsub selles osas esile teatava tüütavuse ja abituse tunde. Õpilastel jääb mulje, nagu tuleks kogu aeg „üksinda“ tegutseda. Neis ei kasva usku naabritega ning teiste relvliikidega koostöötamise võimetesse. Kuid iga üksus, vaatamata õpilaste väljaõppe astmele, peab alaliselt tundma ennast täiesti „valmis“ üksusena, kes on ette valmistatud igasugustele üllatustele.

Selleks on tarvilik vahetevahel korraldada tervetele lahinguüksustele ühiseid õppusi täielikudes lahingutingimustes.

Need õppused viidi läbi enamvähem korrapäraselt soomusrongil X.

Head tagajärjed meeskonna väljaõppes ning väeosa üksuste koostöötamises ei ole tulemata jäänud. Üldõppusel ette tulnud puudused, peale nende põhjalikku läbiarutamist ja vigade parandamist, ei kordu peaaegu kunagi. Mis eriti silma torkav: need õppused tõstavad meeste huvi teenistuse vastu ja kasvatavad usku oma väeosa võimetesse.

Tähtis on siin, kuidas õppused korraldatud. Õigel ajal ja õiges ulatuses korraldatud õppusest on kasu suur. On aga õppus läbi viidud põhjalikuma järelekaalumise ta, siis on see asjata ajaraiskamine ja meeskonna väsitamine. Nii siis esiplaanil aeg ja ulatus.

Aja suhtes ei või kinni pidada reeglipärasusest (nädalas kord, üle nädala j.n.e.).

Igas väeosas, igas üksuses igapäevase väljaõppe töö juures jõuab kätte silmapilk, mil meeskond on jõudnud teataval alal teatava piirini, kust peale harilik aine käsitamine enam oskusi ega teadmisi juure ei too, ning õppeaine kordamine vähe lahkuminevates variantides muutub isegi osalt labaseks. Siin on kätte jõudnud silmapilk, mil meeskonna teadmised ja oskused proovile panna, mil nad peavad näitama, kas astudes lahingutingimustesse kätteõpitud oskused ei lenda küljest nagu udusuled.

Eelmisest nõudest on tingitud ka õppuse ulatus.

Väeosa ei saa lahingutegevusele küpseks korraga. Arenemine sünnib samm-sammult, ühe tähise juurest teise juure.

Lahingutegevuse tähtsamad momendid on just nendeks tähisteks. On need lülid väljaõppe ahelas hästi omandatud, on ka kogu väljaõppe kindel. Seepärast olgu suurema õppuse tuumaks võimalikult üks küsimus ja seegi ainult teatava relvliigi ja meeskonna kategooria tarvis. Selle põhiküsimuse ümber siis kombineerida lisaküsimised relvliikide ja meeskonna kategooriate järele, et kujuneks välja ühtlane ülesanne, kus oleks tõsist tegemist ja õppimist kõigil nende edasijõudmise ja võimete kohaselt.

Selle põhimõtte järele korraldatud suuremad õppused on alati õpilastele huvitavad ja kasulikud, muljed ning mälestused jäävad. Ühtlase väeliigi juures on sarnaste õppuste korraldamine kergem. Raskem nendest osades, kus koos mitu relvliiki (näit. soomusrongil, mille koosseisus suurtüki, r. kuulip., dessant ja tehnika meeskonnad). Hea tahtmise juures on see ka siin võimalik.

Selleks näide:

Noorte kompanii I-ne õppeperiood lõpul. Noored valveteenistusega üldjoontes tuttavad. Läbi võetud tunnimõõde ja välivalvkondade teenistus (Jalgväe m. § 45 p. c). Tarvis nende oskusi kontroleerida ja kätte näidata valveteenistuse koht ja tähtsus lahinguolukorras ning see siduda teiste osade tegevusega. Selleks kogu rongi meeskonnaga peaaegu ööpäevane üldine õppus (et tegelikult valveteenistust kanda päeval, õhtul, ööl ja koidikul).

Nii siis õppuse tuum: valveteenistus noortele. Tegelikult olukorra loomiseks ja rongi kõikide üksuste ühisele tööle rakendamiseks ülesanded teistele:

1) esimese teenistuseaasta reamehed dessant- ja kuulipildurite kompaniidest osalt valvkondade ülemateks (aj. m. § 54), osalt koos vanema aastakäigu reameestega;

2) vanema aastakäigu reamehed samadest üksustest kujutavad vastast, ülesandega valveosaid luurata, nende tegevuse järele valvata (§ 52) ning kujutada igasuguseid võimalikke lahinguepisoodi.

3) patarei meeskond korraldab rongi löögi-osalt valveosadele suurtükitle toetuse;

4) tehnika meeskond loob side löögiosa ja valvejoone ning patarei vaatepunktide vahel;

5) allohvitserid juhatavad valve rühmade ja tõkete tegevust ohvitseride järelevalve ning juhatuse all (§ 59, teine lõige); samuti on allohvitserid teenistuses patarei vaatepunktides ja tehnika omad side korraldamisel.

6) odvitserid kontrolleerivad ja tarbekorral juhatavad allohviteride tegevust (viimased on määratud järgmisele kõrgemale ametkohale) ning toimivad vahekohtunikudena, et õppuse käiku hoida loomulikkuse piires.

Sarnane oleks kokkuvõttes ülalnimetatud eesmärgi saavutamiseks õppuste korraldamise kava soomusrongile.

X. Soomusrongi 18.—19. VI s. a. ühise õppuse vahekohtuniku muljeid.

Laagriajal on soomusronglastele huvitava- maid sündmusi rongi ühisõppused väljasõiduga löögiosal. Veelgi kõrgema kraadini tõuseb rahu- aja võimaluste piires sõdurite sõjaline meeleolu harilikult laagri lõpul lahingulaskmistega läbiviidavatel rügemendi ühisõppustel. Toon muljeid X soomusrongi ühe järjekorralise ühisõppuse kohta, mille eesmärk ja korraldamise kava käesoleva artikli esimeses osas avaldatud.

Õppused viidi läbi Klooga jaamas Klooga mõis — Järgena küla piirkonnas, milleks rongi löögiosa dessant, üksusi peale võttes, Klooga jaama sõitis.

18. VI kl. 16 asub rong Kloogal „lahinguseisukorda“. Üld- ja eriolukorrad on rongi ülema poolt vastaspoolte (sinine ja punane) juhtidele juba varem kätte antud. Punane pool kaob aegsasti metsa, et õigeks ajaks „vaenlase“ seisukohad oma alla võtta. Sinise poole juhtidel on aega tutvustada meeskonda „tõsise hädaohuga“, mis ähvardab läänest ja lõunast ning tarvilikkude lisandustega edasi anda värskelt saadud operatiivkäsu sisu.

Kl. 17 jõudis sinise poole dessant ühes soomusrongi löögiosaga ühendust pidama sidemeeskonnaga ja patarei vaatlejatega kenast Klooga maisast ja mõisast läbi. Dessandi ülema poolt näidatakse valvetõkete ülematele nende piirkonnad kätte, patarei vaatlejad valivad omale vaatepunktid ja sideülem leiab lahke vastuvõtu telefoni keskjaama asetamiseks asuniku pere eluruumi (end. mõisa moonamaja).

Kella 18-ks on sinine pool lõpulikult valvekorda asunud ning varsti on ka keskjaamal kõikide valvetõketega ja mõlemate vaatepunktidega ühendus loodud.

Ollakse valvel.

Vastane ei lasegi ennast kaua oodata — $\frac{3}{4}$ tunnilise postilseismise järele paljastab esimese

vahetuse hästi maskeeritud tunnimehe-noor- sõduri terane silm pöösaste vahel roomava puna- väelase. Noore süda löi, nagu ta ise ütles, kiire- mini tuksuma ja veri tõusis nagu pähe, mispä- rast unustas varemsaadud õpetuse, et tuleb olla külmavereline ja lasta teinekord üksik vaenlase luuraja kas või postist mööda oma selja taha. Ärevuses noor sihtis, käis pauk . . . kuid vaenlane ei langenud, vaid kadus pöösastesse. Sellega oli tunnimees oma ilusa asukoha näidanud ja vaen- lase teinud ettevaatlikumaks.

Ka juhtide tegevuses tuli mõningaid väära- tusi, sest kohtadele olid määratud noored jõud (reamehed, kapralid ja allohviterid), kes tööta- sid iseseisvalt ohvitseride kontrolli all ja tarvi- duse korral ka ohvitseride kaasabil. Oli sinise poole valvejõun üle leitud, siis ei antud enam rahu: punaste luure töötas energiliselt küll salaja roomates, küll jõuga peale tungides, et pääseda vastaspoole seljatagusesse. Kuid hoolsate valva- jate poolt paljastati kõik hiilimise katsed ja löödi kallaletungid auga tagasi.

Tegevus meeldis noortele.

Vastumeelsem oli, kui vaenlane pimedusse ära kadus ja tema uut ilmumist kaua oodata tuli. Siis tundus tund päeva pikkusena.

Suurim löbu oli raketi valgustusel kuulipil- dujast tuli vaenlase grupi pihta avada (tõuke- suurendajatega k. kuulipildujatest tulistati pauk- padrunitega). Rongi patareid aitasid võimalust mööda dessandile kaasa.

Enne veel kui taevaveerul üles kerkiv päike suutis oma kiirtega ümbruse ilusa looduse üle kullata, oli juba pääletungiv vaenlane alla an- nud. Kaugele kõlas läbi hommiku vaikuse „omade“ ja „vaenlase“ ühine võimas laul — sammuti armsale rongi löögiosale. Selle õppuse üheks tähtsamaks saavutuseks tuleb lugeda ka rongi üksustevahelist koostöötamise harjutust, kus veelgi rohkem õpiti üksteist tundma, hin- dama ja abistama.

Sõit soomusrongi lahinguvalmis löögiosal Kloogale ja tagasi Paldiskisse sisendas vahva, üleva ja tegevustihaldava meeleolu, mis nii ker- gelt ei unune.

Sõdurid mälestavad sarnaseid õppusi hea- meelega järgmistel päevadel ja kindlasti ka teenistusest lahkudes, sest siin õpiti palju „män- gides“.

Sõda landeswehriga Bermond'ti valgustusel.

Endised Suur-vene ja Balti hertsogiriigi üles- ehitajad avaldavad järjest omi mälestusi. 1925 a. lõpul ilmusid Saksamaal Bermond'ti mälestused „Im Kamp gegen d. Bol. chewismus. Erinnerun- gen von General Fürst Avaloff. Glückstadt und Hamburg 1925.“ Toon allpool lühikese kokku-

võtte, kuidas Bermond't kirjeldab omis mälestus- tes „Sõda landeswehriga“. See selgitab mõnin- gaid huvitavaid küsimusi.

„Lahkudes Riiaast taganesid enamlased kor- ratult itta. Põhja-Lääne armee juhataja kindral Rodsjanko ei taipanud kasutada enamlaste

taganemist; ta oli kiindunud auahnelt Peterburi vallutamisse.

Rodsjanko vägede asemel liikusid Eesti väed lõunapoole, kuid mitte ee märgiga landeswehri toetada, vaid haarata enamlastest maha jäetud maad.

Võnnu all kohtas landeswehr Eesti vägesid, kes olid sinnani maa vallutanud. Kohtamine oleks pidanud kandma sõbralikku laadi, sest mõlemad pooled võitlesid ju enamlaste vastu. Seda mõtlesid baltlased. Kuid eestlased, kelle ridades oli enamlusmeelelisi kukutatud Ulmanise valitsuse poolehoidjaid, asusid vaenulisse seisukorda. Nad vallutasid silla Võnnu linna eel ja sulgusid landeswehri tee. Kui landeswehr püüdis siiski edasi liikuda, avasid eestlased tule, mis oli põhjuseks avalikule vaenule. Ramotski ja Ligati jaamade vahel tekkis lahing, mis lõppes sellega, et vaenlane asus õhtul kindlustatud seisukohtadele.

Vahejuhtumisse segasid end liitlased, tehes ettepaneku alata rahuläbirääkimisi. 6. juunil pidid kokku tulema landeswehri poolt vallutatud maaalal mõlemate poolte volinikud. Baltlaste hämmastus oli suur, kui neile oodatud rahukomisjoni asemele Võnnust kaks Eesti soomusrongi lähenesid. Sõna „äraandmine“ lagunes momentaalselt landeswehri laiali. Landeswehr avas tule, millele soomusrongidelt kohe vastati.

Selle järele asus landeswehr energilisele pealetungile ja sundis Eesti väed taganema. Samal õhtul vallutas landeswehr Võnnu. Segadusse sattunud eestlased ei teinud katsetki kaotatud kohti tagasi võita, vaid piirdusid linna pommitamisega suurtükkidest.

Vahejuhtumine selgitas landeswehri staabile ja Needra valitsusele, et tuleb loobuda võtlusest enamlastega, kuni kord pole jalule seatud maal ja kuni Eesti küsimus pole lahendatud. Oli selge, et eestlased ühes Ulmanise lätlastega ühiselt tegustevad ja et eestlased ei loobu maa vallutamisest.

Nähes ette võitluse eestlastega, otsustasid baltlased sobida kokkuleppe Narva-Pihkva raioonis seisva Põhja-Lääne armeega, et ühisel jõul hävitada eestlasi, samuti kui see sündis vähe varem Ulmanise valitsusega. Selle kava teostamiseks saadeti volinikud lennukitel Narva. Ekslikult maandusid esimesed lennumasinad Eesti vägede raioonis. Eestlased konfiskeerisid nad. Et ülesanne nurja läks, selles on suuresti süüdi kindral Rodsjanko. Kaks lennukit maandusid vene vägede raioonis, kuid eestlased konfiskeerisid nad siiski ja kindral Rodsjankot ei lastud juuregi. Kindral Rodsjanko mälestustest selgub, et ta tegutses parima meelega käsikäes „isehakanud“ eestlastega, kui baltlastega. Tal oli palju muret oma partisaan-operatsioonidega ja muuks tal aega ei jatkunud. Oleks kindral Rodsjanko tookord teisiti tegutsenud ja õige otsuse

teinud (eestlastele kallale tunginud), poleks olnud praegu Eestit ega Lätit. Kindral Rodsjanko tegutses teisiti. Ta leidis rahuldust selles, et sai vabandusi väikestelt eesti komandöridelt ja saatis ise oma ülemjuhatajale, Eesti kindral Laidonerile „truualamliku truuduse“ telegrammi.

Samasugust pimedust sel otsustaval silmapilgul väljendas vene väeosade juht landeswehri vürst Liiven. Kuuldes eestlaste ja landeswehri kokkupõrkest, andis ta käsu oma väeosale rindelt tagasi tõmbuda. Ta teatas major Fletcher'ile, et tema väeosa jääb erapooletuks, põhjendades oma otsust sellega, et tema ei soovi end segada baltlaste, lätlaste ja eestlaste tüldesse.

Siin ei olnud juttu väikestest tüldest, vaid jutt oli eestlaste ja Ulmanise lätlaste võitlusest iseseisvuse eest. Vürst Liiven kui ka kindral Rodsjanko unustasid kindral Denikini loosungi: „Suur, ühine, jagamatu Venemaa“.

Läti väeosad landeswehri teatasid, et ka nemad jäävad erapooletuks ja nende juht kolonel Ballodis tegi ettepaneku jätta neid Riiga korra alalhoidmiseks või kasutada enamlaste rindel Düna堡i all.

Sel moel sulasid baltlaste jõud ja seisukord muutus ikka tõsisemaks. See ei sundinud neid veel omi õigusi andmast, vaid ümberpöörduvalt, nad püüdsid suurema vahvusega võidelda.

Liitlased püüdsid veel kord rahu jalule seada ja tegid ettepaneku major Fletcherile alata rahuläbirääkimisi, mis sünniks liitlaste esitajate juuresolekul. Baltlased ja eestlased olid nõus ja 10. juunil tuldi kokku Võnnus. Baltlaste poolt ilmusid: major Fletcher, staabiülem krahv Dohna, Läti sõjaminister (Needra sõjaminister) dr. Vankin ja mereväe kapten parun G. Taube. Eestlastest ilmusid: kolonel Rink, kolonel Reek ja kolonel Kalninh. Läbirääkimistel viibisid liitlaste esitajad Tallinnast ja Riist. Juhatajaks oli Ameerika kolonel Green.

Baltlased esitasid kaks peatingimust kokkuleppeks:

1) Eestlased lahkugu Läti territooriumilt, võttes kaasa sõjamaterjali; edaspidi võivad eestlased kasutada Ramotski-Schwane堡i raudteed; 2) Ulmanise poolehoidjad Läti väed antagu välja; nad võetakse vastu landeswehri olevatesse Läti vägedesse.

Eestlased nõudsid aga landeswehri taandumist endistele Saksa seisukohtade Hinzen堡i ja Segevgoldi vahelisele joonele.

Et kumbki pool ei andnud järele, asusid liitlaste esitajad nõupidamisele ning tegid oma otsuse. Baltlaste imestuseks kujunes see nende kasuks. Liitlased esitasid pooltele allakirjutamiseks rahuläbirääkimiste protokoll, kus oli arvestatud baltlaste nõudmistega. Eestlased ei andnud allkirju, seletades et neil puuduvad selleks valitsuse volitused ja palusid kolmepäeva-

list vaheaega. Baltlased nõudsid viibimata allakirjutamist. Baltlased teadsid, et eestlased püüavad läbirääkimisi venitada pikale, et vägesid koguda. 13. juunil otsustati uuesti kokku tulla, et rahulepingule alla kirjutada.

Baltlased olid rahul oma diplomaatilise võiduga, veel rohkem seepäras, et liitlaste esitajad kaldusid nende poole. Siiski olid mõned teisel arvamusel ja ei uskunud eestlasi. Nende kartusi tõestasid teated rindelt, kuhu igapäev tuli uusi Eesti vägesid.

Eestlaste näilik kokkuleppe toon tekitas suurt kahtlust Läti Needra valitsuses. Viimane algas läbirääkimisi igaks juhtumuseks „rauddiviisiga“. Sellele tahti ettepanek tulla ajutiselt Läti teenistusse. Rauddiviis oli nõus ja leping kirjutati alla 2 nädalaks. Lepingu kaudu muutus landeswehri seisukord paremaks ja rinne kindlamaks.

Nii valmistasid end baltlased 13. juuniks, ja mitte asjatult. 13. juunil oli teine kokkusaamine Eesti rahudelegatsiooniga. Major Fletcher ja teised jõudsid Võnnu. Liitlaste esitajad ei tulnud seekord Riiasit kaasa. Võnnus oodati tund aega. Eestlased ei tulnud. Ebaviisakusest ärritatud major Fletcher kavatses juba Riiga tagasi sõita, kui viimaks teatati Eesti delegatsiooni tulekust.

Eestlased ilmusid rõõmsate nägudega. Neid saatis Inglise kolonel Talents ja Ameerika major Dawley. Kolonel Talents teatas: kolme päeva eest, kui läbirääkimisi peeti, ei olnud teada, et liitlaste valitsused on määranud kindral Gough'i Baltiriikide ülemkomissariiks. Kindral Gough saadab landeswehrile järgmise käsu: „Kui landeswehri juhataja loeb end olevat kindral v. d. Golz'i käsualusena, siis peab landeswehr ühes saksa väeosadega Liivi- ja Kuuramaalt lahkuma; kui landeswehr on iseseisev väeosa, siis ei tohi ta takistada Ulmanise valitsuse tagasitulekut ja peab kohe taanduma Hinzenbergi ja Seegevoldi vahelisele joonele“. Ühesõnaga: kindral Gough käskis teha, mis eestlased nõudsid.

Baltlased olid löödud. Nad oletasid kõige rohkem, et eestlased on vaheajal mõningaid muudatusi lepingus välja kaubelnud, kuid seda, mis kuulsid, ei lugenud kunagi võimalikuks. Peale lühikest nõupidamist nõudis major Fletcher kolmepäevalist vaheaega, et olukorda selgitada. Vastane pool oli nõus ja Balti delegatsioon pöördus Riiga.

Õhtusel koosolekul teatas major Fletcher, et läbielamuste põhjal on saatnud Riiasit raadiogrammi kindral Goughile, kus teatab, et kindral Gough toetab oma seisukohaga enamlusmeelelisi eestlasi ja Ulmanise lätlasti. Vastust ei saadud. Uued rahutingimused ei olnud vastuvõetavad baltlastele. Neil oli selge, et suurt Venemaad võib ainult sakslaste abil üles ehitada.

Arvestades üldise olukorraga otsustati sõjanõukogus: toetada Needra valitsust ja loobuda rahulepingust, mis dikteeritud inglise kindrali poolt. Eesti valitsusele saadeti raadiogrammi, teatades et landeswehr ainult 10. juuni lepingule alla kirjutab. Vastuseks anti eestlastele aega 24 tundi. Kui vastus ei järgne, algab sõjategevus.

Hiljem selgus: Eesti valitsus oli varjanud nimetatud telegrammi rahva ja sõjaväe eest ning teatanud vaenu algusest. Baltlased olevat kallale tunginud. Selle „valega“ võitis Eesti valitsus oma rahva avaliku arvamise.

Landeswehr ei saanud eestlastelt vastust ja valmistas end võitlusele.

Rauddiviis toodi rindele ja ta võttis oma alla pahema tiiva raudteeliinist mereni.

Et landeswehri ja rauddiviisi ühendada, allutati nad „de jure“ sõjaminister Vankinile, kelle staabiülemaks oli kindral v. Timroth. „De fakto“ võttis kõikide eestivastaste vägede juhtimise oma peale kindral v. der Golz, kes mõni päev varem Riiasit erariietes rindele jõudis.

Järgmisel päeval saadi kaks telegrammi kindral Goughilt; neis korraldi eelmist käsku ja nõuti, et Saksa väed Miitavisse taganeksid ja major Fletcher Inglise laevale ilmuks läbirääkimistele. Seda ei täidetud.

Kallaletung määrati kindlaks 19. juuni öö peale. See pidi algama rauddiviisi pahemal tiival. Samal ajal pidid tungima kolm landeswehri kolonni Võnnu peale, ülesandega rinnet murda ja tungida Valgani, et eestlasi põhjast haarata.

Sõjategevuse algus oli baltlastele äärmiselt õnnelik. Suur edu oli paremal tiival, kus landeswehri osad major Fletcheri juhatusel tegutsesid.

Eestlased võitlesid vihaselt. Nad olid inglaste poolt hästi relvastatud ja varustatud. Neil olid isegi raske kahurvägi. Siiski ei suutnud nad landeswehri kallaletungile vastu seista. See edenes ja oli juba Valgast mõni kilomeeter, kui peastaabist tuli teade ebaedust vasakul tiival. Seal tegutseval rauddiviisil oli alguses edu, kuid äärmisel vasakul tiival tegutsev väeosa piirati ootamatult öösel suurejõulise vaenlase poolt. Peale ägedat lahingut suruti rauddiviisi osa tagasi. Õnnetuse tagajärjed tundusid kogu vasakul tiival ja rauddiviisi taandus Koiva jõe taha. Sellele eeskujule järgnes landeswehr, kes kartis oma taganemisteede eest. Väejuhatatus kavatses alguses oma rinnet Võnnu ees uuesti korraldada ja vastukallaletungile minna, kuid suured kaotused sundisid sellest loobuma.

Balti väed peatusid vanades sakslaste kaevikutes, mis Jägeli ja Koiva jõgede joonel Rodenpoisi juures. Eestlaste katsed kaevikute joont murda olid tagajärjetud; nad pidid samuti suurte kaotuste tõttu seisma jääma.

Sel silmapilgul ei olnud baltlastel veel lootus kadunud. Kui oleks läinud korda luua tugevat seljatagust ja omi vägesid kõvendada, oleks

avanenud võimalus uuesti kallale tungida. Eestlased olid kestvatest lahingutest ja kaotustest väsinud. Kuid seljatagusel ei olnud kõik korras. Rahvas tekkis rahulolematuse kujunenud olukorraga. Paljud soovisid loobuda edaspidistest võitlustest.

Paha mõju avaldasid vürst Liiveni väed, kes kohustusid Liibavis korda alal hoidma. Selle asemel võimaldasid nad Ulmanisel tulla Liibavi ja võtsid osa isegi paraadist Ulmanise valitsuse auks. Liiven oli unustanud loosungi „Suur, ühine, lahutamatu Venemaa“.

Sarnases olukorras, kus vaenlane sisemaal, oli baltlastel raske kangelaslikku võitlust jätkata. Nad otsustasid uutel seisukohtadel saavutatud edu kasutada selleks, et teha rahu eestlastega. See ebaeeldiv ülesanne langes mereväe kapten Taube osaks. Peale suuri raskusi ja takistusi jõudis parun Taube oma saatjatega ja Ameerika kolonel Folker'iga Eesti sõjaväe staapi.

Eesti staabis võttis tema vastu „häbemata“ Eesti kolonel Reek, kes seletas, et käesoleval silmapilgul ei olevat eestlastel vähematki kavatsust rahuläbirääkimist alata, vaid eestlased dikteerivad omad rahutingimused peale Riia vallutamist. Parun Taube loobus läbirääkimistest ja tegi vaid märkuse: see soov läheb eestlastele kalliks maksma.

Vürst Liiveni esitaja, kes kaasa tuli, palus alandlikult kolonel Reeki, et vene väeosa, kui erapooletu, lubataks Judenitschi rindele. Kolonel Reek vastas „hooletult“: „Sellest ei või enne juttu olla, kuni juurlus selgeks pole teinud, kas vene väeosa tõesti erapooletu oli“. Parun Taube pöördus Riiga, kus ta väejuhatusel ja ministrite nõukogule aru andis.

Seisukord rindel püsis muutuseta, kuid linnas valitses paanika ja ikka rohkem ja kõvemini räägiti vajadusest Ulmanise valitsusega rahu teha. Sel otstarbel saadeti delegatsioon Liibavi. Parun Taube kui väejuhatusel esitaja võttis sellest osa. Suure vaevaga jõuti Ulmanisega kokkuleppele.

Liitlaste esitajate juuresolekul tehti kirjalik leping, kuid lätlased ei kirjutanud seda alla.

Läbirääkimisteks eestlastega sõjategevuse lõpetamiseks sõitis prantsuse sõjaväe esitaja kolonel Duparquet balti delegatsiooniga kaasa.

29. juunil jõudis parun Taube Riiga. Selle aja jooksul korraldasid eestlased rohkem kui 20 kallaletungi, kuid löödi ikka tagasi kaotustega. Eestlaste katse soomusrongiga läbi murda ei andnud tagajärgi.

Eestlased veendusid, et lühikesed kallaletungid ei anna tagajärgi ja läksid üle kavakindlale positsioon-sõjale, kontsentreerides raskekahurväe tule nõrgematele kohtadele järvede vahel. Samal ajal tungisid eestlased öösel landeswehri osade kallale, mis asusid Koiva jõesuus, sundisid need taganema ja tulid Koiva vasakule kaldale. See ebaedu sundis baltlasi jätma esijoone seisukohad ja taganema teisele positsioonile, Stint järve jonele. See kutsus esile suuri raskusi. Baltlaste poolt tühjendatud maaalal vallutasid Eesti väed Riia linna peaveetorni. Riia jäi veeta; linnas algas rahulolematuse. Sellele lisaks pommitas Eesti miiniristleja öösel linna merelt. Eesti kahurvägi ning soomusrongid pommitasid linna maa poolt.

Et päästa linna sõjakoledustest, taandusid baltlased Väina jõe vasakule kaldale.

Needra valitsus lahkus aurikul Miitavi. Kolonel Duparquet ühes rahudelegatsiooniga läks 30. juunil eestlastele vastu.

Läbirääkimistele eestlastega järgnes kokkulepe: landeswehr lahkus Riia linnast 3. juulil kell 12 päeval; sõjaline võim linnas antakse lätlastele; eestlased linna ei tule.

Varasel juuli hommikul lahkus landeswehr kurvalt Riist. Linna väravate eel seisis Eesti ja Läti väeosad.

Jällegi uus tõendus sellest suurest hädaohust, mis varitses Eesti ja Läti iseseisvust ja vabadust noil päevil, ja uus tunnistus Eesti vägede vahvusest ja juhtide õigest arusaamisest ning energiast.

R. M.

Kõvemaid sidemeid sõjaväe ja rahva majanduse vahel.

Ilmasõda tõi uudsusi sõjapidamise viisides ja võitlusvahendite valikusse. Tolles sõjas ei heidelnud üksnes sõjavägi sõjaväega, vaid ka riik riigiga, rahvas rahvaga. Tungides riigi ja rahva elu sügavamatesse nurkadesse, kutsus ta pinevale tööle kõik rahvakihid ja kõik riigi ning rahva tegevusalad. Sõda peeti mitte üksnes relvadega ja muude puhtsõjaliste abinõudega, vaid laialdase käsitluse leidsid ka sootu teistlaadi tegurid: poliitilised, rahanduslised ja majanduslised. Uued võitlusabinõud omandasid domineeriva tähtsuse. Ilmasõda kriipsutas veel kord alla, et sõjaväe majandus on rahva majanduse tulemus ja peab temaga käsi-käes käima. Sõjaväe ja rahva majandus on sõjaajal nii lähedalt üksteisega seotud, et tihti on raske teha vahet, kus üks algab ja teine lõpeb.

Järelikult on sõjaväe ülesandeks tuleviku sõjas: kiirelt ja tagajärjekalt ära kasutada rahvuslikke ressursse, et murda vaenlase tahe kõigi kättesaadavate abinõudega. Selle teostamiseks on vaja rahuajal vastavad organiseerimistööd kavakindlalt läbi viia. Majanduslises suhtes tuleks neid töid teha kahes suunas:

1. Riigi ja rahva majandus sõjale ette valmistada, s. o. lahendada küsimus: kuidas organiseerida majandus, et võimaldada riigile sõjakoorma edukat kandmist.

2. End ette valmistada sõjapidamiseks majandusliste abinõudega. Siin tuleks selgusele jõuda missuguste majandusliste abinõudega võiksime vaenlase peale mõjuda, et purustada tema majanduslist ja

sõjalist võimet, tehes temale sõja edasipidamise mõtetuks ja sundides teda meie tahtele alistuma, s. o. sundida vaenlast alla andma.

See suur ja vastutusrikas töö peaks kõige esiteks lasuma sõjaväe majanduselu juhtide õlgadel, nõudes neilt sõjaasjanduse ja riigi ning rahva majanduse põhjalikku tundmist. Et nüüdisaja sõjas on lubamatu eristada sõjaväe majandust rahva majandusest, siis peavad sõjaväe majanduselu juhid vastavalt organiseerima, õpetama ja kasvatama rahvast sõjaks.

Järelikult tõstab selle töö teostamine päevakorrale esiteks sõjaväe majanduselu juhtide ja teiseks rahva ettevalmistamise küsimuse. Mida paremini ja otstarbekohasemalt see küsimus on lahendatud, seda viljakamad on töö tagajärjed.

Et meie puudutatud küsimustes otsimise ajajärgus veel viibime, ei ole liigne tutvuda, kuidas neid lahendab Põhja-Ameerika Ühisriikide sõjavägi, kelle majandust juhib ja korraldab intendandite korpus — „Quartermaster Corps“.

„Quartermaster Corps“ pühitses möödunud aastal oma 150 aastast hällipäeva. Seega on temal võimalus olnud omandada suuri kogemusi. Käesoleval ajal kuuluvad intendandite korpuse funktsioonide hulka: sõjaväe toitlustamine, kraamiga varustamine, ehituskorteri küsimuste lahendamine ja transpordi korraldamine mandril ning merel.

Ilmasõda näitas, et Ühisriikide intendandite korpuse kuulusid küll individuaalselt kõrge kvaliteediga jõud, kuid paljudel puudus vastav sõjaline ettevalmistus. Selle tõttu puudus neil ka sõjaväljal kiire orienteerumise võime ja olukorra õige hindamine. Prantsuse rindelt tagasi jõudnud kindral-intendant L. Rogers tuli seepärast otsusele, et ainult kindel haridusline ja kasvatusline süsteem võib intendandite korpusest luua organiseeritud ja teguvõimsa aparaadi. Ta oli veendunud, et selles mõttes saavutavad reaalseid tagajärgi ainult sõjaväe erioppeasutused. Kindral Rogers'i algatusel avati vastavad õppeasutused ja komandeeriti ohvitseri Prantsusmaale erihariduse omandamiseks.

1920 a. Filadelfias avatud kõrgema sõjaväe administratiivkooli (General Administrative School) ülesandeks on: ette valmistada ohvitseri, allohvitseri ja sõdureid administratiiv ja praktiliste tööde täitmiseks intendandite korpuses, kasvata des ja arendades neis orienteerumisvõimet ja ühesuguste meetodite ning võtete tarvitamist mitmesuguses olukorras.

Filadelfia kui tähtis tööstuse keskkohd on kooli sündsaks asupaigaks. Sõjaväe varustuse valmistamise alal tegutsevate vabrikute ja tehaste lähedus kergendab praktiliste tööde korraldamist ja teostamist.

Kooli juures on ajanõuete kohaselt sisse seatud elamisruumid, raamatukogu, spordi- ja mänguasjalid ning einelaud. Peale selle on õpilastel kasutada intendandilise varustuse proovide ning mustrite muuseum ja laboratoorium igasuguste mehaaniliste ning keemiliste katsete tegemiseks.

Kooli sisseastuja peab olema varustatud sõjaväe ringkonna intendandi soovitusel, kes on kohustatud eeskätt otsusele jõudma, kas tema poolt soovitatud kandidaadist võib saada kasulik tööjõud. Kandidaat peab olema andekas, huvitatud sõjaväe majandusest ning füüsiliselt, vaimliselt ja moraalselt arenenud.

Kool ei katkesta sidemeid oma endiste kasvandikkudega. Nad võivad igalajal pöörata kooli ülemuse poole neid huvitavate küsimuste selgitamiseks ja valgustamiseks.

Kõrgema sõjaväe administratiivkooli kõrval funktsioneerivad erikursused reserv-intendandite teadmiste värskendamise ja täiendamise alal.

Sõjaväe majanduselu kindlustamise ja sõjale ettevalmistamise töö keeb ka väljaspool kooli ja sõjaväe. Ka selle töö juhtimine on intendandite korpuse kätes. See tegevusala näib küll kandvat rohkem

moraalset ilmet, kuid jälgib tõelikult ülesandeid, millistel suur praktiline tähtsus riigikaitse mõttes.

Ilmasõja kogemuste varal jõudsid ameeriklased praktilisele otsusele: kes tahab rahus elada, peab end sõjaks ette valmistama. Ameeriklastele omase kiirusega hakati seda ideed peale Ilmasõda laialt propageerima. Arvatavasti mängis siin tähtsat osa ka strateegiline seisukord Vaiksel ookeanil ja sõjanõuetele kohandatud tööstus, mis võrdlemisi kasutamata jäi. Propaganda teostamine tehti iga sõjaväe eriharude ülesandeks.

Sõjaministeeriumi poolt antud juhatuskirja põhjal kutsuti allu iga eriharule vastavad sõjaasjanduse arendamise seltsid. Seltside eesmärgiks on tutvustada rahvast sõjaväe tarvetega ja süvendada rahvuslikku tunnet, s. o. luua kõige tihedamad sidemed sõjaväe ja rahva vahel.

Muu seas asutas ka intendandite korpus oma sõjalise seltsi. Põhikirja järele on seltsi ülesandeks: 1) kaasa aidata tööstuse mobilisatsiooni ettevalmistamisele; 2) luua tihedad sidemed intendandite korpuse ja töösturite vahel, kes sõjakorral võivad kasulikud olla intendandilise varustuse soetamise mõttes.

Seltsil on tegev-, au- ja harrastajad-liikmed. Tegevliikmeteks on kõik intendandid. Auliikmeteks valitakse kodanikud, kellel suured teened Ühisriikide aineliste ressursside mobiliseerimise alal Ilmasõja ajal või kellelt selle ülesnäitamist võib tulevikus loota. Harrastajaks liikmeks võib olla iga kodanik, kes teadusliselt huvitatud riigi majanduslisest mobilisatsioonist. Seltsi astujalt nõutakse ühe tegevliikme soovitus. Seltsi peastaap asub Washingtonis, kuna kogu maad tihe osakondade võrk katab. Osakonna avamine on üsna lihtne asi. Teatud ümbruskonna seltsi tegevliikmed tulevad omal algatusel kokku, otsustavad osakonna avamise, valivad juhataja ja teatavad asjast seltsi peastaapi. Viimane kinnitab uue osakonna juhataja ametisse ja määrab täpselt ära osakonna õigused ning ülesanded.

Seltsil on oma häälekandja „The Quartermaster Review“, mille kaanel lugijale järgmine deviis silmi paistab: „Pühendatakse küsimusele: meie sõjavägi ja meie tööstus, töötades rahuajal käsikäes, liituvad sõja puhul üheks tervikuks.“ Igas ajakirja numbris väärivad suuremat tähelepanu kaks osa. Esimeses osas leiame terve rea sõjaväe majandusellu puutuvaid küsimusi ja vastusi, millel suur praktiline tähtsus. Teine osa, mis kannab pealkirja „Teadus on jõud“, sisaldab mitmesuguste majandusliste küsimuste käsitlemist ja ülesannete lahendamist varustamistaktika alal.

Need vähesed read juba näitavad kui suure arusaamise, hoole ja armastusega püüavad ameeriklased oma sõjaväe majanduselu organiseerida, edustada ja sõjale ette valmistada. Igalpool paistab silmi visa, sihikindel ja süstemaatiline töö, millest osa võtab kogu rahvas. Sõjaliste seltside töö on lüüks, mis ühendab sõjaväe majanduse rahva majandusega. Riik, kui tahab püsida, peab kultiveerima seda tööd.

Seltskondlise kaastöö headuseks on see, et siin töötavad koondused, kes asjast huvitatud on ja sellekohaselt teadmiste ja tööväimega varustatud ning kohalisi tingimusi ja nõudeid hästi tunnevad. Riigi kaudu teostamise puuduseks on vähepaindlikkus, vähem huvi ja bürokraatlikkus, mis alati sundasutus-tele omane.

Kui jõukamad ja suuremad rahvad arvamisel on, et nemad ei saa teist teed käia, kui ülalloodud põhimõtete järele, siis vist ei suuda ka eesti rahvas enda juures teisi põhimõtteid maksa panna, vaid peab omad sammud suunima samale lähtekohale.

Kaitseväge majanduselu juhtide ettevalmistamise suunas ongi esimene samm tehtud. Loodame, et ka riigi ja rahva majanduse sõjale ettevalmistamise küsimus õigetes roobastesse juhitakse. Kr-m.

Kerge suurtükiväe rivi-määrustikust.

Toimetuse märkus: Toimetus annab käesolevale kirjutusele heameele ruumi, lootes et see ka muilt ohvitserelt esile kutsub arvamisi ja arutlusi, mida uue kerge suurtükiväe rivimäärustiku kokkuseadmisel kasulikudena näpunäidetena võiks tarvitada.

Pikema aja järgi on „Sõduris“ jälle, nähtavasti rivi ohvitserilt, ilmunud artikkel, mis arvustab meie „Kerge suurtükiväe rivimäärustikku“ ja nõuab*) uut määrustikku. Täiesti nõus olles artikli autoriga praeguse määrustiku kõlbmatuse kohta ja uue määrustiku vajadusega, ei saa mitte ühineda nõudmisega, et määrustikus oleks osa, mis mingit rahuagset õppust sisaldab. Meie lühikene teenistuseaeg ei luba aega raisata selle õppimiseks, mis sõja ajal peab unustama, sest õppeaeg on isegi seks lühike, et põhjalikult ära õppida seda, mis sõjas tarvilik.

Olles sarnasel vaatel, pole artikli autor tähele pannud praeguse määrustiku kõige suuremat puudust, olgugi et mõnest kohast paistab, et see temale tundub. Nimelt, loetledes määrustiku vigu, ebatäpsusi ja redaktsiooni lohakusi, jätab autor ütlema, et määrustik sugugi sõjanõuetele ei vasta, Ilmasõja kogemusi mitte sisaldades.

Nagu teada, on meie määrustik peaaegu omas terivikus ainult halb tõlge vene omast, see on, ta baseerub ennesõjaaegsetele mõistele ja nõudmistele, ilma et sõja kogemusi ja lühendatud teenistuse järeldusi arvesse oleks võetud. Tõenduseks, et määrustik puudulik ja vananenud, toon siin mõned näited.

Kõige rohkem lihtsustamist nõuab osa, mis puudutab rakendatud patareid. Nagu juba -a- tähendab, peab ära jääma kui rivi liikumine, hargrivi ühes kõikide temaga koos käivate pöorete, kaarkäikude ja suuna muutmistega. Tegelikult tarvilikud rivid on suurtüki kolonn mitmesuguste kasti ja suurtüki vastastikku asendiga ja hargrivi kogumiseks. Ainult nende jätmisega oleks see osa palju lihtsustatud. Mis aga täitsa andeksandmatu praeguses määrustikus, on mõõga ehk õigemini ütelda, käesignaali puudumine, kuigi määrustik ütleb, et patareid võib nendega juhatada. Patarei kamandamine signaalidega on ja jääb kõige hõlpsamaks ja kindlamaks juhatamise abinõuks, ja pole sugugi soovitatav, et see igas üksuses oma-moodi sünniks.

Hoopis ajast ja arust maha jäänud on juurde- ja ärasõidud, mida maastik kunagi ei luba teha määrustiku järele. Enamaltjaolt on positsioon sarnane, et tema juurde kolonnist asuda võib, ehk koguni niisugune, et iga suurtükk oma kohale pääseb eraldi valitud teed mööda. Ja kuigi maastik on lage, tuleb hoiduda positsioonile asuda hargrivist, sest järele jäänud jäljed demaskeeriksid patarei otsekohe. Tegelikult on meil ka positsioonile asutud alati kolonnist või peale vanema ohvitseri luuret ühes suurtükülematega on suurtükülemad iseseisvalt oma suurtükke positsioonile viinud. Need toimetusviisid peaks ka määrustikus ette olema nähtud, kuna kõik üleliigsed ära võiksid jääda.

Veel rohkem muudatusi nõuab osa, mis käsitleb tulejuhtimist. Ilmasõja jooksul on tekkinud iga suurtüki mudeli juurde peale šrapnelli ja üheainsa granaadi tüübi veel mitmesugust tüüpi granaadid, süüte-, valgustus-, gaasi- ja teised mürsud, mis pealegi igaüks mitmesuguste süütajatega varustatud võivad olla. Praegune määrustik näeb laskemoona kohta ette komandod: „šrapnelliga (granaadiga)“ ja „laeng“, mis kuidagi küllaldaseks lugeda ei saa.

Laskemehhanismidest näeb praegune määrustik ette laskmised suurtüki kaupa, rühma kaupa, patareiga ja kiirtule. Nendest on täitsa ilmaaegne rühma kaupa laskmine, mis välja peaks jääma. Puuduvad aga mehhanismid, mis võimaldaksid elavate, liikuvate ja kergesti kaduvate märkide tulistamiseks kiiret eellaskmist ning kiiret ja mõjuvat turmlaskmist. Nagu teada, võtab laskmise juures kõige rohkem aega komando edasiandmine vaatepunktist patareisse. Kui elava märgi pihta praegu eellaskmist toimetades iga patarei järjekorra jaoks eraldi komandot peab andma, venib eellaskmine nii pikaldaseks, et tema jooksul ehk lõpul märk juba kadunud võib olla. Selleks peaks võimaldama korraga kamandada rida järjekordi mitmesuguste sihtraudadega, mille piirides märk oletatakse, et võimalikult ruttu märki haarata. Selgituseks näide: 18 naelaliste patarei ülem hindab märgi kaugust 4600 jardi peale ja komandab: „Patareiga paremalt 4200, 4600, 5000!“ Selle peale laseb patarei järjest vanema ohvitseri komandol kolm järjekorda vastavate sihtraudadega. Saades 4600 — eellange ja 5000 — tagalange, komandab patarei ülem: „4700, 4800, 4900!“ — Saades 4700 — eellange, 4800 — haarav ja 4900 — tagalange, võib ta turmlaskmist alata. Mõistagi on sarnane toimetusviis palju kiirem, kui iga järjekorda eraldi kamandades. Ka kiiremaks paranduslaskmiseks ja täpseks purustamislaskmiseks peab võimalus olema sama töstega mitu järjekorda lasta ilma komandot andmata iga järjekorra eest. Näiteks, paranduslaskmise juures komandab patarei ülem: „Patareiga paremalt, kolm korda, 11°40'!“).

Kiireks ja mõjuvaks liikuvate ehk kergesti kaduvate märkide tulistamiseks puudub praegu iga sugune võimalus mõne lihtsa komandoga lasta mitmesuguste sihtraudadega mitmesugustes suunades. Selleks peaks olema, nagu prantslastel, progressiv- ja regressivlaskmine ja niitmine.

Kuigi siin kaugeltki kõik määrustikus leiduvad anakronismid ja puudused loetletud ei ole, arvan, nendest näidetest jatkub, et selgeks teha, kui ajast maha jäänud on meie „Kerge suurtükiväe rivi-määrustik“, ja mõtlema panna nende aluste peale, millele rajada uus määrustik.

Kuigi tarvidus uue määrustiku järele otse kisen-dav, ei pea mitte tema hädust ohvriks tooma ilmumise kiirustamiseks, nagu see meil mitmel juhtumusel viisiks on olnud ja mis pärast arvustuste puhul vabandava põhjusena ette tuuakse. Seepärast ei või ka tema kokkuseadmist jätta mõne juhuslise autori hooleks, kes ei suudaks ka kõige parema tahtmise, vilumuse ja andekuse juures hoiduda vigadest, mis tekkida võivad temasse juurdunud harjumustest, mis kitsendavad tema silmaringi mõne uue toimetusviisi hindamisel ehk uue lahenduse leidmiseks. Kõige paremat tagajärge võib anda kollektiivne komisjoni töö, kes, esiteks, teeks kindlaks määrustiku alused, sisukorra ja sisu üldjoontes, teiseks, jaotaks tööd oma liigete vahel, ja, kolmandaks, liidaks ühte kokku tulnud töid ja reedigeeriks määrustiku lõpulikult. Muidugi on edu peatingimuseks komisjoni isikuline koosseis, kellelt tingimata nõudma peaks võimalikult suurt sõja ja rivi staazi, küllaldast võimet vabaneda vene väest päritud eelarvamistest ja laialdast tutvust uute välismaa määrustikkudega. Lõpulikku küpsustunnistuse saamiseks peaks siiski määrustik veel enne trükkimist mõni aeg katsel olema grupis, mille ohvitseridel kõige enam eeltingimusi oleks määrustiku hindamiseks ja parandamiseks.

T.

*) „Sõdur“ nr. 19 s. a.: —a—: Kerge suurtükiväe rivi-määrustikust.

*) Nimetatud mehhanismid on kõik Prantsuse suurtükiväes tarvitusel uute määrustikkude järgi.

Tervitamisest nooremate ja vanemate vahel.

On laialdaseks nähtuseks, et nooremad vanemaid — sv. ametnikke ja allohvitsere ei tervita. Järelepärimisel selgub, et mõne väeosa sõduritel puudub arusaamine vanema mõistest: osa neist peab vanemateks ainult oma väeosa sõjaväe-ametnikke. Nähtavasti pole neile tehtud selgeks, et ka võõrad allohvitsersed ja kapralid reameestele ja noortele on vanemad. Nende tähelepanu sarnasele väärnähtusele juhtides, ei võta nad pea kunagi valve seisakut, nagu see seaduses ette nähtud. Tänaval võib tihti sarnastel sõduritel lõtvu käiku näha: igale sammule järgneb vastavale poole keha kallutus. Isegi eraisikute poolt võib vahest kuulda selle kohta teravaid ütelsusi.

Kaaluvaks põhjuseks on siin vanemate ükskõiksus nooremate ülalpidamise vastu ning allohvitsereid nõrk järelevalve distsipliini üksikasjade täitmise suhtes. Kaitseväe lahinguvõimed olenevad sellest kuivõrd distsiplineeritud on väeosad. Hästi distsiplineeritud väeosas sarnaseid väärnähtusi ette tulla ei tohiks. Terve distsipliini mõiste on põimitud sõjaväe seaduste täpsest täitmisest. Seda peab nüüd, rahua ajal, sõdurisse niivõrd kindlalt istutama, et ta muutuks harjumuseks. Seepärast peab iga vanem ka väljaspool kasarmut, üldse igalpool valvama, et noorem teda tervitaks ja muid viisakuse reegleid täidaks. Eitaval korral peab ta abinõud tarvitusele võtma vastava mõju avaldamiseks. Ka meie uues „Kaitseväe distsipliinara-

karistuste seadluses“ on öeldud: „Iga vanem on kindlalt kohustatud kaasa aitama üldise distsipliini alahoidmiseks ja avalikuks tegema nooremate üleastumisi distsipliinivõuete vastu. Igasugust lõtvust vanema poolt sellel alal loetakse teenistuskohuste rikkumiseks“.

Distsipliini rikkumisel tervitamisega suhtes on halvad tagajärjed. Esiteks aitab see kaasa distsipliini nõuete mittetäitmisele, teiseks — sv. ametniku ja allohvitseri autoriteedi langemisele. Praegusaja lahingus on aga allohvitseri tähtsus väga suur. Seda tõendas Ilmasõda.

N. garnisonis tuleb tihti võõrastel allohvitserial olla vahtkonna ülemateks ja vahtkonna allohvitsereideks. Siin puutub kohe silma, et paljudel alluvatel äärmiselt raske näib olevat selle ülema — võõra allohvitseri — käsked täita ja tema vastu viisakas olla: katsutakse ikka ümber käia nagu „oma mehega“. Tihti tulevad esile isegi käskude mittetäitmised, millele, nagu teada, kohtulik karistus peab järgnema. Süüdlane on siin kahtlemata meie allohvitserkond: ta pole suutnud autoriteeti saavutada, ta on ükskõikne olnud distsipliini üksikasjade vastu. Seni kui meil puudub distsipliini üksikasjade täitmine — patustab allohvitserkond, patustab rängalt.

Nüüd aga, allohvitsers, mõtle järele ja loobu senisest pahest: ole vääriline oma kõrgele kutsele! Allohvitsers.

Tartumaa laulupeo puhul.

Laul ja muusika on rahva vaimlise kultuuri ülvamaimad saavutusi. See on eriti maksev meie eesti laulu kohta, mis otse orgaaniliselt on kasvanud kokku meie rahvusliku arenemisega.

„Esiivanemad on meie rahva rahvaks laulnud“ — see prof. Põld'i ütetus avamiskõnes tabavalt väljendab laulu mõju meie minevikus, olevikus ja tulevikus.

Ka rahvas paeb kasvama, arenema järkjärgult nagu üksik indiviidki. Selleks ta vajab momente, silmapilke, et end avaldada rahvana, vajab vorme ja viise, milles end väljendada.

Tartumaa laulupidu, mis oli küll mõeldud maa-konna laulupeona, kuid ürgjõuliselt kasvanud peaaegu ülemaailseks, oli üks neist rahvusliku kasvatusel silmapilkudest.

Nimelt silmapilkudest — lühike, kuid hoogne, täis ülevoolavaid tundeid ja läbielamusi. Inimmassi ei saa kõita pikki päevi ega nädalaid. Seda tugevamalt mõjuvad siin lühikesed, hoogsad tunnete puhangud, millede lainetusel täiesti hävineb indiviid ja indiviidid ja astub asemele mass kui tervik, ühiste tunnete ja läbielamustega.

Millest tuntakse Eesti rahvamassi, millega suudetakse kutsuda esile neid tundeid ja meeeliigutusi, mida elavad üle hulgas, mis koosnevad eestlastest?

Meile, kaitseväge juhtidele, see küsimus on väga suure praktilise tähtsusega. Allpool mõnd tähelepanekut seltsalt.

Meie sport ja kehakultuur on alles veel noor ala. Ta areneb, võtab hoogu, levib ja kasvab, kuid ikkagi on veel alles vara kõnelda rahvuslikust spordist sarnasel kujul nagu seda omavad teised rahvad. Meie teadus, mitmed kunstiharud jne. — nad on veel koguni kaugel sellest, et kujuneda rahvalikkudeks, või rahvuslikkudeks vaimuvaredeks, mis paneb liikuma hulkasid.

Selle vastu võime küll tõendada, et meil on eesti rahvuslik laul.

„Laul on Eesti rahva raudvara, meie kapital, mille protsentidest elame“.

„Niikaua, kui ei sure meie laul, ei sure ka meie riik.“ „Et elada, vajatakse tuld ja sellena Eestil on tema laul.“ Neis väljendustes peitub sügavaid tõeteri, suuri reaalseid väärtusi.

Psühholoogiliselt neid väärtusi võib lugeda realseks seepärast, et nad ei ole mitte üksikute inimeste mõttemõlgutused, vaid need on tõetruud tähelepanekud meie rahvamasside sügavamast hingepõhjast.

Eesti laul on psühholoogiline jõud, vääramatu, eluline sellepärast, et ta on ürgjõuline, hulkade hingelistest liigutustest välja kasvav, põlvest põlveni isalt lapsele pärandatav.

Taalalinna väljadel oli juhus selles veel kord veenduda.

Ei pruugi see olla mingi keeruline, kunstiline sünnitus — lihtsast „Tuljakust“ jätkub, et ühendada „valdu“ ja „kihelkondi“, et vallandada ja päästa just neid tunnetepalanguid ja läbielamusi, mis on omapäraseid eest rahvamassidele.

Võidakse öelda — mis on kõigel sellel ühist meie riigikaitsega — ometi ainult sellest oleme huvitatud eestkätt meie, kaitseväelased.

Siin just tahaksin väita vastupidist.

Rahvusliku riigi — ja sellena on ju Eesti vabariik — algtoed juurduvad rahva reaalses läbielamustes. Neist välja minnes lahenduvad ka kõige hõlpsamini meie riigikaitse probleemid.

Meie riigi kaitsejõudude olemasolu tugineb teadlikule korrapärasusele, masside ilmtingimata distsipliinile.

Peab tunnustama, et eesti laulus peitub palju neid psühholoogilisi motiive, mida vajame teadliku distsipliini ülesehitamiseks meie kaitseväes.

Kõigepealt meie laulu rahvuslikkus, tema sügavalt omapärane isamaalik motiiv:

„Eestimaa, mu isamaa...
...truiks jääme isamaale viimse veretilgani...“

Eks see ole truudusevanne kodumaale, mida rõõmuga kordab vana-noor, samane nagu seda võetakse noorelt kaitseväge teenistuses.

Ka Tartu laululaval see pühalik vanne tuhandeilt huultelt — kooris ja rahvas — pääsis vallale siis, kui oli lainetama löödud hulkade tundeilm. Kui nõrgad ja väetid võrreldes selle lihtsa lauluga on näiteks kõned — ka kõige sütitavamad ja rahvalikumad neist, mis ringhäälingu abil edasi antud. Laulus peitub aktiivsuse element — igatüks võib siin tarbekorral kaasa laulda, oma läbielamusi väljendada iseseisvalt, millel on suur paremus võrreldes passiivse pealtkuulamisega.

„Ah mis need kõned nüüd,“ kuuldi peolgi tähendatavat, hakatagu juba ükskord laulma...“

Laulu rütm, korrapärasus, mis kasvatab tähelepanu, teadlikku alistumist juhi taktikepile, äärmiselt suurt täpsust ja selle järelalusena liituvust, ühtlust jne. — Kõik see psühholoogiliselt on distsipliini kasvatamise algallikaks.

Ühes ajalehes laulukooride üldjuhid olid kujutatud „kaptenitena sillas.“

Allegooriana sellel väljendusel on palju tabavat tött. Koorijuhataja siin hetkeks oli muutunud tõesti rahva juhiks selle sõna kõige otsekohesemas mõttes. Temale selle ülesande täitmist võimaldas muidugi laulu rütm ja taktipärasus.

Kõige selle põhjal meie ei eksi vist mitte, kui tõendame, et eesti laul nii oma sisult kui väliselt kujult, eriti aga oma traditsioonilise rahvusliku mineviku tõttu on meie kaitseväge (ja kaitseliidu) teadliku distsipliini algallikaid.

Selle kõrval laul esineb lihtsa igas olukorras kätte saadava meelelahutusvahendina, mis mõjub kasvavalt ja arendavalt ka vabadel silmapilkudel. Kibedal tööajalgi ta tõi kokku kümneid tuhandeid Taaralinna väljadele. Seda hõlpsamini kogunevad oma juhi ümber meie sõdurid-laulikud, et koos unustada hetkeks teenistuse raskusi.

Meie kaitseväge selle ala edendamiseks ja arendamiseks on tehtud tööd. Praegu on alanud materjalide kogumine meie rivilauliku kokkuseadmiseks. Rivijuhitide toetusel võime loota selle algatuse peatset teostamist.

A. T.

Tshehho-Slovakkia lenduri kpt. Stnovsky lend läbi Euroopa Afrikasse ja tagasi.

Üksikute riikide sõjaväe lendurite poolt võetakse ette aeg-ajalt pikema ulatusega ringlende. Nii on prantslased, ameeriklased, itaallased mitu sarnast „rekordi“ lendu toime pannud. Seega propageeritakse välismail oma maa lennuasjandust, mil oma maa lennutööstuse tõstmisel suur tähtsus. Sarnase suure ulatusega ringlendu toimetab praegu Tshehho-Slovakkia

Lisabonn—Madrid (520 km), Madrid—Pariis (1500 km), Pariis—London (250 km), London—Brüssel (300 km), Brüssel—Rotterdam (110 km), Rotterdam—Kopanhagen (640 km), Kopenhagen—Stokholm (500 km), Stokholm—Helsingi (400 km), Helsingi—Tallinn (80 km), Tallinn—Rüa (280 km), Rüa—Kaunas (220 km), Kaunas—Varsav (340 km),

Tsh.-Sl. lendur kpt. Stnovsky (keskel) ühes motoristi ja Tshehho-Slovakkia konsuliga.

sõjaväe lendur kapten Stnovsky ühes mehaanik Simekiga. Ta algas Praagas 27. mail s. a. oma lendu läbi Euroopa ja Aafrika aeroplaniil, mis ehitatud Tshehho-Slovakkia aeroplaniivabriku „Aero“ poolt ja mis varustatud Perun II 240 HP mootoriga, mis niisamuti ka Tshehho-Slovakkia vabriku Breitfeld ja Danek'i töö. Lennu pikkus on 11.380 km., mis 33 päeva jooksul ära tuleb lennata. Lennu etapid on: Praaga—Barzelona (1300 km), Barzelona—Rabat (Marokkos 1050 km), Rabat—Lisabonn (600 km),

Varsav—Konstantinoopol (1300 km), Konstantinoopol—Angoora (200 km), Angoora—Saloniki (500 km), Saloniki—Rooma (840 km), Rooma—Praaga (880 km). Igal päeval sõidetakse ainult üks etapp. Puhkepäevad korraldatakse ainult suuremates linnades, kus ka aeroplani publikule näidatakse.

Tshehho-Slovakkia lendur on eelnimetatud etapid kuni Helsingini kiiremini läbi teinud kui esialgul arvati. Tallinna jõudis lendur 4. juulil. Tshehhi lennukile sõitis teele vastu üks meie sõjaväelendureid.

Kaitseväe elu.

Nurgakivi panek Lõuna-Eesti vabastajate mälestussambale Tartus.

Lõuna-Eesti vabastajate mälestussamba nurgakivi panek Tartus oli 4. juulil kell 12,30 Vabaduse Risti Vendade Ühenduse kalmistul, garnisoni surnuaial, Põllu tän. Sammas saab 10 meetrit kõrge ja on pühenud neile vabadussõjalastele, kes 1918.—1919. a. langenud Tartu, Võru, Viljandi, Valga, Setumaa ja Pihkva lahinguväljadel. Sammas läheb maksma 300 tuhat marka, on viieküljeline ja kannab järgmisi pealkirju: 1-ne külj: „Kutsu, ma tõusen ka hauast, kui vajad mu abi, kodumaa! Vaba Eestile truu surmani. Vabaduse Risti Vennad“; selle kõrval Valga vapp ja tekst; „Valga oma päästjatele.“ Teine külj on Tartu, kolmas — Võru, neljas — Viljandi ja viies — Setumaa jaoks.

Külastest viibisid nurgakivi panekul: Vab. Val. esitaja välisminister h-ra A. Piip, II diviisi ülem kindralmjr. E. Pödder, Valga linnapea, erukolonel V. Puskar ja rohkesti teisi pealtvaatava rahvahulga seas. Piduliku talitust oli murruna rahvast tulnud pealt vaatama.

Nurgakivi juure oli üles rivistatud üks kompanii Kuperjanovi partisaane; sealsamas leidsid aset ka Kuperjanovi partisaanide lahingulipp, Vabaduse Risti

Vendade Ühenduse ja Vigastatud Sõjameeste Tartu osakonna lipud ühes assistentidega.

Piduliku talituse algul mängis ratsarügemendi orkester koraali, mille järele Vabaduse Risti Vendade Ühenduse esimees erukolonel S. Pinding sissejuhatava kõne pidas. Selle järele loeti V. R. V. Ü. sekr. poolt ette sissmüüritava akti sisu. Kõneles veel Valga linnapea.

Järgnes nurgakivi panek: aktid ja dokumendid pani kahurmürsusse vabadussõjaaegne II diviisi ülem erukolonel V. Puskar, kahurmürsu asetas nurgakivisse välisminister A. Piip, peale panid kive: II div. ülem k.-m. E. Pödder, maak. rahvaväe ülem major J. Kuuse ja teised; selle järele müüriti nurgakivi kinni. Talituse ajal mängis ratsarügemendi orkester.

Kõned ja vaimulikud talitused ning hingepalve langenute eest pidasid ev.-luteriusu kombe järele garnisoni õpetaja F. Treumann ja ap.-õigeusu kombe järele ülempreester K. Kokla. Vaimuliku talituse järele laulukoor laulis paar laulu; sellele järgnesid laulukoori ja orkestri ettekanded. Pidulik talitus lõppes kell 14.

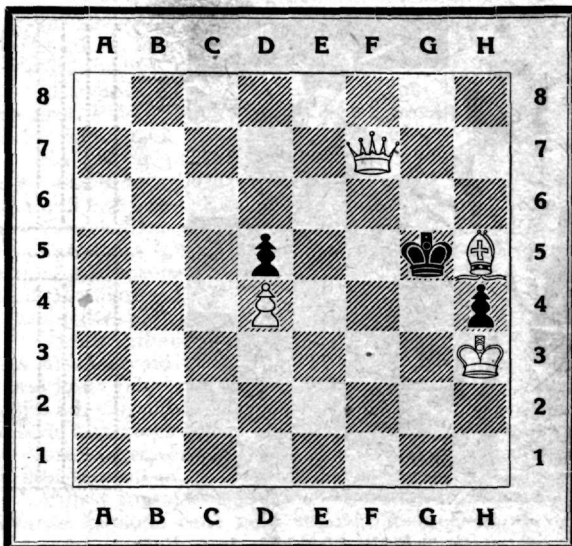
Nurgakivi panekul olid laululehed, millest saadud sissetulek läheb mälestusmärgi ehituse lõpuleviimiseks. E. Ms.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 10 (48).

Kokku seadnud T. Schönberger (Budapestis).
I auhind „Le soleil de Marseille“ turniiril 1926 a.
Mustad.

Valged.

Valged: Kh3, Lf7, Oh5, Ed4.

Mustad: Kg5, Ed5 ja h4.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

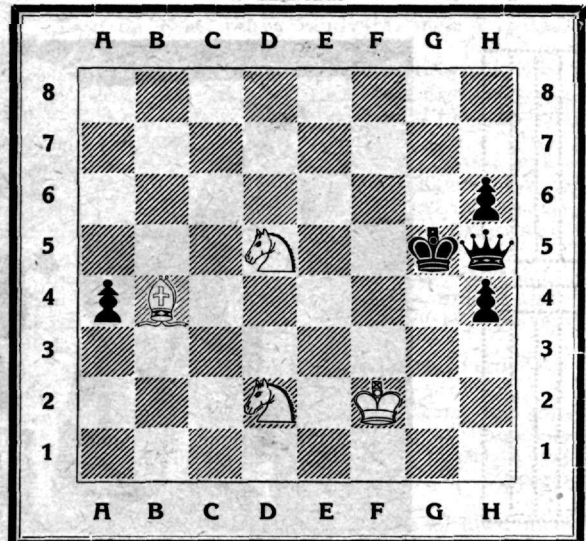
„Sõduri“ järgmine number ilmub
24. juulil s. a. kaksiknumbrina.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Toimetus ja talitus Uus tän. 10. — Kõnetraat: Sõjaväe 163.

Lõpumäng nr. 7 (35).

Kokku seadnud M. Platoff (Riias).
Mustad.

Valged.

Valged: Kf2, Ob4, Rd2 ja d5.

Mustad: Kg5, Lh5, Ea4, h4 ja h6.

Valged algavad ja võidavad.

Ülaltoodud lõpumängu nr. 7 lahendus.

1. Rd2—e4+, Kg5—f5,
2. Ob4—a3!, Kf5—e5.
3. Oa3—b2+, Ke5—f5,
4. Re4—d6+, Kf5—g5.
5. Ob2—c1+ ja valged võidavad.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

Riigi trükikoda, Tallinn, Niine tän. 11.